

Издава на 15 и на 30 съ-
ки месѣцъ.

Писма, статии и дописки
са испроважаватъ до Ивана А-
женова въ Букурещъ, до Д.
В. Хранова въ Русчукъ и до
кн. „Промышление“ въ Ца-
риградъ.

Администрацията са на-
мира на Str. Sv. Anton, № 14.

ЗНАНИЕ

Годишната цѣна на въ-
стникъ е:

За Ромъния . . . 12 фр.
За Русчукъ и
Австрия 14 „
За сѣка Ев-
ропейска Турция . . . 16 „
За Россия 5 р.

Неплатени писма са вър-
щатъ назадъ.

ИЗДАНИЕ ЗА НАУКА И ЛИТЕРАТУРА.

* * *

„Лажата е голѣмъ грѣхъ,
Казва моралистътъ,
Но слѣдъ два дни обжрща
Наопаки листътъ.

„Лажата е, говори,
Хитрина дѣлока,
Безъ нея би хората
Биле като стока.“

А правдата по свѣтътъ
Проси милостиня,
Чука тука, чука тамъ
Като просѣкния.

ТРИ КАРТИНИ ИЗЪ БЪЛГАРСКИЯТЪ ЖИВОТЪ.

„Извънрѣденъ родолюбецъ.“

II.

Въ единъ отъ ортодоксално-грѣцките манастире,
който са намиралъ въ срѣдата на градътъ и който
ималъ доволно голѣми доходи, живѣле два стари и
три млади калугера, които економисвале на денътъ
за своята праведна душа по четири кокошки, по два
мисира или по три агнета, по три прасета, по два
найсетъ оки говѣждо мѣсо, по четири оки чига
(морунова риба истинните угодници божи ѣдатъ са-
мо презъ велики пости), по двѣ оки дървено масло,
по два заека и по десетина видове закуски, между
които айверътъ и сушената бѣлорибца играле най-
първите роли. Осѣвнъ сѣкото това слугите на тая
християнска „обителъ“, които биле испроводени отъ
самото провидѣние за спасението на истинно-грѣш-
ните ромънски души, донасяле сѣка заранъ между
нейните стѣни по десетина зимбила съ лимоне, съ
портокале, съ сахаръ, съ каве и съ много други
„чревовмѣстителни сладости“, за които простите
смъртни не сж нито сжнувале, ако и да сж ги до-
бивале съ своятъ крѣвавъ потъ за чуждите уста.
Разбира са, че народите въ това отношение прили-
чатъ на пчелите, които сжбиратъ своятъ медъ не за
себѣ си, а за черковите, за помѣнете, за свадбите и за
крѣщенетата на самолюбците, които иматъ обичай да
говоратъ, че на човѣкътъ е дадена свободна воля да
изѣбни даже и самата природа. Но гореканните

свѣти отци сж биле много по-разумни отъ грѣшно-
то човѣчество, което разваля природата, сирѣчъ
което отнима сжбранныятъ медъ отъ пчелите за сво-
ите потрѣбности, защото сѣкото ѣдене, което са е
впасяло въ тѣхните келии, са е преобразѣвало на
другъ природенъ предмѣтъ, безъ когото ни единъ
служителъ на божиятъ олтаръ нѣма право да добие
постриженне. Кой отъ васъ не знае, че сѣка постри-
женна глава тутакси увеличава своятъ корѣмъ,
щомъ орисницата са погрижи да му даде архидя-
конски чинъ? Изъ това общо правило са исклуча-
ватъ само руските „монахи“ изъ Троице-Сергиев-
ската лавра и грѣцките „калугере“ изъ Мала-Азия,
защото у първите главното количество дой са поя-
вява още при встѣплението имъ въ божията оби-
тель, а съ послѣдните подобна метаморфоза никога
не бива. Разказватъ, че у грѣцките калугере изъ
Мала-Азия дебѣлѣятъ не кормите, а мозаците, а
това е се едно и за психологията, и за физиологията, и
за моралните принципи на човѣкътъ. Българете не сж
такива. Българинътъ добива корѣмъ само въ такавъ
случай, когато си добие парички, когато захванатъ да
му са кланятъ сѣсѣдите и когато престанатъ да го
биятъ по пѣтите. Нашиятъ българинъ калугеринъ,
който са е боялъ като отъ чумата да каже, че е
родомъ българинъ изъ Дряново, е живѣлъ въ горе-
казанниятъ манастиръ подъ име архимандритъ Ака-
кии и говорилъ е съ носѣтъ си, като и сѣкните
други ортодоксални архипастири, ако и да не е
можѣлъ да произнесе правилно буквата ѳ; хвалилъ
е своята „патрида“ Еллада, която му е била поз-
ната до толкова, до колкото на хаджи Калча Сан-
дичевите острове; наричалъ е българете „хондро-
кефали“, сѣрбете „ксидопинаки“, русите „склави“,
ромънетъ „мамалитаре“ и пр., и увѣрѣлъ е своите
ближни, че сѣкните племена и народи сж сжздадени отъ
провидението да робуватъ, защото ни единъ отъ тѣхъ
нѣма такива велики прадѣди, какавто е билъ Те-
зей, Агамемнонъ, киръ Калистратъ, и пр. Осѣвнъ
сѣкните тие велики достоинства, които въ оние вре-
мена сж са изисквале отъ сѣки образованъ човѣкъ,
нашъ отецъ Акакии е обичалъ парите до най-по-
слѣдниятъ калугерски градусъ, ако и да не е билъ
въ сжстояние да си даде смѣтка, защо и за какво
му сж тие пари. За да удържи драгоцѣнниятъ ме-
талъ въ своите рѣце, тоя достоенъ за уважение ар-
хипастиръ измишлялъ различни изрѣчения, употрѣ-
бѣлъ сѣкакви срѣдства и не срамувалъ са отъ

нищо и отъ никого. Така напимърѣ, ако гърците патриоти му искаше помощъ за възобновлението на храмътъ св. Синая, то агносъ Акакиосъ имъ говорилъ, че черковните канони не позволяватъ на калугерете да жертвуватъ, защото имането имъ принадлежи на манастирътъ, въ който живѣятъ; ако му искаше помощъ за нѣкоя школа, то мѣдриятъ старецъ говорилъ, че ако просвѣщението и да е полезно за народите, но новото учение разваля свѣтътъ, слѣдователно православната черква не смѣе да подпомага моралниятъ развратъ; ако братията го молиле да даде нѣкоя пара за „благосостоянието“ на иконата „пресвѣнта майка,“ за възобновлението на храмътъ и за реперацията на келиите, то той говорилъ, че манастирътъ принадлежи не на Букурещъ, а на вселенската черква, слѣдователно той не смѣе да похарчи нито пребиена пара безъ дозволенieto на цариградскиятъ патриархъ, когото „сега-за-сега трѣбать пари“; най-послѣ, ако нѣкой неговъ роднина го молилъ да му купи волъ или да му заплати данокътъ, то свѣтиятъ човѣкъ му отговарялъ, че калугерете нѣматъ ни родъ, ни роднини и че божиятъ сребренникъ не трѣба да са дава въ ръцете на многогрѣшното човѣчество. Но при сичките тие богоприятни мѣдрости отецъ Акакии по-нѣкогашъ ставалъ и човѣкъ. Дяволските сатани, които никога не оставятъ и най-праведните старци безъ различни скѣбленія, го накарвале доволно често да обжрца гърбътъ си камъ небето и да плува изъ мѣтните волни на грѣшниятъ свѣтъ. Въ младостта си той заключилъ таенъ сѣюзъ съ една кокона, която му родила нѣколко дѣца; на триесетъ и петъ години той захваналъ да промѣнува своите „сласотерпници“ систематически; когато му чукнала четиресетата колѣда, той захваналъ да обикаля женските манастире и да исповѣда калугерките безъ никакво парично възнаграждение: на четиресетъ и петъ години той земалъ подъ своето покровителство двѣ доволно хубавички момченца, които желалъ да посвѣти въ духовни рицаре; на петдесетъ години той са пристрастилъ камъ своите котки, които хранилъ само съ бубреци и съ лой; а на петдесетъ и петъ години той почувствувалъ такава душевна пустота, каквато обикновено чувствува сѣки старъ цѣломѣдренникъ, който нѣма кого да покровителствова, кого да сѣди, кого да наставлява и кого да наказва. Въ това време въ неговиятъ манастиръ билъ доведенъ Стоянчо, за когото азъ ви говорихъ вече.

— Ако да би дошълъ нѣкой отъ вашите синове преди двайсетъ и петъ години при мене, то до сега би станалъ голѣмъ човѣкъ, говорилъ отецъ Акакии на брата си и глѣдалъ на унукътъ си съ такива очи, съ каквито обикновено глѣдатъ старите калугере на своите котураци . . . — Добре че си го довелъ. При мене той ще да стане човѣкъ. Идете въ келията на дяконътъ и починете си. Жално ми е, че не знаете гърци, а азъ съмъ забравилъ българските. Ти, Стоене, трѣба да са учишъ гърци. Азъ ще да кажа на дяконътъ да ти купи филада.

Такава е била първата срѣща, съ която билъ посрѣщанъ нашиятъ бѣдѣщи патриотинъ . . . Следъ една недѣля старецътъ са върналъ въ Дряново безъ своятъ унукъ, безъ да са отбие въ Червена вода. На душата му било тѣсно . . . „Боже мой, зашто ти сѣ биле тие калугере? си мислилъ той. — Когато единъ човѣкъ не обича отъ сѣрце баща си, майка си, роднините си, сестрите си и унуките си, той нѣма да обича и тебе. Ако калугерете и да говорятъ, че живѣятъ повече за душите си, то азъ мога да имъ кажа, че сичкото това е лѣжа, защото чистата и праведната душа не може да достигне до бога изъ такива дебѣли корми. Тие мислятъ само за себѣ си и за дебѣлината си. Когато му казахъ да ми даде нѣкоя пара, за да не вида нужда на стари години, той ми са сопна така, чегато съмъ влѣзалъ въ келията му да крада. Ако щешъ, дай, ако не щешъ, не давай! . . . До сега азъ съмъ са хранилъ не съ милостиня, а съ крѣпавъ потъ на лицето, и благодаря бога за неговите милости. Братъ! Ако тоя мой братъ да не би билъ калугеринъ, то би ма посрѣщналъ съ любовъ и съ почитание, нахранилъ би ма и напоилъ би ма добре, прегърналъ би ма и стисналъ би ма на сѣрцето си . . . Подъ една черга сме спале цѣли деветъ години. А какъ ма посрѣщна той? Прати ма да обѣдвамъ съ слугите си, да спа безъ завивка и да разказвамъ своите патими на дяконеге му! . . . Двѣ думи ми не проговори като на братъ! Не знае нито български! Азъ му разказвамъ за неговите роднини, а той ми отговаря „аша,“ „кало,“ „бунъ-бунъ.“ Да ти са не видать и ашите, и самарете, и каловете, и буните! Не съмъ азъ дошълъ при тебе да са подигравамъ съ старостта ми. А защо азъ оставихъ при него Стоянча? Ахъ, главо, главо! Остарѣла си, побѣлѣла си, а умъ още не си могла да си набѣрешъ! Сирогото момченце! Нѣма да види добро . . . Ще ма кѣдне дорде е живо . . . Не послунахъ ги . . .“

Но да оставиме старецътъ да си размишлява и да видиме какъ е билъ животътъ на Стоянча и какъ е той преминалъ своите млади години въ манастирските стѣни. Щомъ това младо и здраво момченце влѣзло въ божията обителъ, то му ушили джубе и подрясникъ, купиле му калугерска камилавка и гърчка филада и дале го въ ръцете на единъ старъ хиотски грѣкъ на воспитание. Първите думи, които Стоянчо чулъ отъ своятъ учителъ, биле такива, че сѣки честитъ човѣкъ е длѣженъ да изговаря добре *делтите* и *титите* и че на разумните хора са запрѣщава да говорятъ български и ромѣнски. Стоянчо стоялъ, мигалъ, мѣлчалъ и не разбиралъ нищо, но неговиятъ преосвѣщенни дѣдо му заповѣдалъ да слуша учителътъ си и да му не противорѣчи . . . До колко сѣ биле благодарни за Стоянча сѣвѣтите на хиотскиятъ грѣкъ са види изъ това, че слѣдъ седемъ години послѣ встъплението му въ манастирътъ, той забравилъ своятъ майчинъ езикъ, научилъ са да фелти, да изговаря титите и да ненавижда сѣко едно нѣщо, което не било грѣцко. Но азъ забравихъ да ви кажа, че когато стариятъ хиотинъ

попиталъ Стоянча, какъ му е името и когато чулъ, че това име е Стоянчо, то намържидилъ въждите си, свилъ устните си и рѣкалъ му: „Отъ сега нататакъ ти ще да са наричашъ Ставри, а когато та покадугериме, то ще да та нарѣчеме Вартоломей.“ Така са и случило. Но азъ ща да пропусна нѣколко години изъ животѣтъ на нашия херой, защото не намирамъ въ тѣхъ такива черти, които би могле да са нарѣкатъ героически, ща да ви кажа само, че на нашъ Ставри било строго запрѣтено да говори български, да са събира съ българе и да води дружба съ ромѣнските „царане.“ — „Ние трѣба да изучаваме ромѣнскиятъ езикъ по тая сѣща причина, по която говѣдарете изучаватъ езикѣтъ на своите волове и по която овчерете изучаватъ правите и обичаите на кѣосемете. Тука е важенъ вече не езикѣтъ, а въднатата, която ни даватъ словесните стада,“ говорилъ хиотскиятъ грѣкъ и старалъ са съ сичките си сили да убѣди своятъ ученикъ, че би била голѣма глупостъ, ако да би оставиле кравете не издоени, овцете не острижени, воловете безъ яремъ, бивовете безъ юрале и конете безъ самаре.

Но Стоянчо или Ставраки (отъ сега нататакъ ние ще да го наричаме Ставраки, защото и сами живѣеме въ Ромѣния) расалъ, училъ са прилѣжно, усвоявалъ сичко, старалъ са да угоди на дѣда си, изучилъ псалтекията, привикналъ да пѣе въ храмѣтъ съ носѣтъ си, успѣлъ да събере малко количество сребарни и златни монети „чрезъ богъ да прости“ и чрезъ други нѣкои случаи, добилъ своя отдѣлна келия, захваналъ да излиза вечеръ предъ вратникѣтъ на манастирѣтъ и да глѣда на проходящите кокоци, успѣлъ да са залюби два пѣти, научилъ очите си да не сѣдатъ мирни въ черковата, и други такива. Но най-голѣмото удоволствие на бѣдѣщиятъ патриотинъ било да сѣди на камакѣтъ при сѣверниятъ жгалъ на манастирѣтъ, дѣто улицата била сѣкога кална, и да глѣта пицѣлете на оние крачка, които биле убути въ тѣнки чоране и въ гиздави калеврички. Тая своя тайна Ставраки не откривалъ никому, освѣнъ на едно младо дяконче изъ митрополията, което така сѣщо имало слабостъ да ходи само по оние улици, изъ които кокоците биле принудени отъ обстоятелствата да си повдигатъ роклите до колѣнетете. Разбира са, че това занятие е било сѣвѣмъ невинно, но женскиятъ свѣтъ е пълненъ съ различни ваприции, слѣдователно нашите херои въколко пѣти испитвале такива приключения, каквито не е испитвалъ ни знаменитиятъ испански рицаръ Донъ-Кихотъ. Веднашъ една кокона повдигнала роклата си до оние прелѣсти, които сѣкога накарватъ даже и най-прекаленните херои да са зачерватъ; други пѣтъ една цѣломѣдренна нимфа земала конска сарма и ударила бѣдѣщиятъ патриотинъ по устата; трети пѣтъ една хрисима госпожа изсмъркала носѣтъ си и залѣпила сичкото негово произвѣдение на черковнослужителната брадица, която захванала вече да никае и приличала на четка, съ която вапцватъ стаите. Между душевните качества и наклонности на нашия херой, които са появили на сѣрцето му въ

най-нѣжния възраст, са отличали най-много двѣ. Първо, той обичалъ да си купува картини, които обикновенно са продаватъ изъ Букурещъ отъ евреите и които биватъ разнородни, т. е. у едни биватъ съблазнителни гърдите, у други голите раце, у трети краката, у четвърти главите, а у пети положението... Ставри купувалъ само оние, които имале високи голи гърди и алени устни, но държалъ ги въ санджакѣтъ си и ползувалъ са отъ тѣхъ само въ времето на „павечерката.“ Второ, той ималъ особена страсть да сѣди въ келията на дѣда си, когато послѣдниятъ отивалъ нейде, да глѣда изъ прозорецѣтъ камъ прозорците на единъ болѣринъ, да въздиша, да си щипе брадлето и да си клати главата. Но единъ день послѣдниято обстоятелство оставило въ душата му такова послѣдствие, което било много по-силно даже и отъ онова впечатление, което му направило слѣдъ време неговото рѣкоположение въ епископе. Една вечеръ, когато дѣдо Акакии отишѣлъ на вечеря у единъ болѣринъ, нашия херой, по своето обикновение, влѣзалъ въ стаята му, исправилъ са до прозорецѣтъ, въздихналъ преди време и поглѣдалъ камъ улицата... О, боже, дай сила на очите ни да видатъ баремъ половината!... Божественната нимфа, за която Ставри въздишалъ по седемъ пѣти презъ другите дни, а въ недѣля по дванайсетъ, стояла... Чѣкайте, чѣкайте, не стояла, а облачала си чиста риза... Изведнашъ презъ умѣтъ на нашия херой прецѣпкала нашата прародителница Ева, която доволно чѣсто са изображава въ черковите въ такавъ видъ, въ какавъто сѣвременните жени са срамуватъ да са покажатъ даже и предъ мъжете си. Когато Ставри видѣлъ това чудно явление, което не сѣ виждале даже и оние хора, които са занимаватъ специално съ животописъ или съ нощни похождения, то първата негова обязанность била да изгаси свѣщѣта, втората да отвори прозорецѣтъ, третата да отвори очите си, четвъртата да раззине устата си, а петата да хване гърдите си. Какво е происходило послѣ сичкото това, азъ не зная, зная само туй, че когато дѣдо Акакии са върналъ отъ вечерята на болѣринѣтъ и когато заварилъ въ своята келия унукѣтъ си, то билъ дванайсетъ часѣтъ по европейски, слѣдователно въ продължението на петичасовото разстояние на Ставревите гърди успѣле вече да истекатъ около двѣ литри лиги. Послѣ тая вечеръ Ставри станалъ до толкова благоразуменъ, щото пожѣлалъ да привѣде сичките свои теории на практика, защото и самъ вече забѣлѣжилъ, че по лицето му захващатъ да са появяватъ прищипици, че сините месѣчини подъ очите му ставатъ се по голѣми и по-голѣми и че въ главата му сѣ са събрале вече голѣмо число брѣмбалчета, които му не даватъ да заспи по цѣла нощъ. Но както сичките други двоеноги животни, така и нашъ Ставри, са умиралъ твърде бързо, защото ималъ вече доволно случаи да испита и лошаите страни на прекрасното. Не преминалъ нито единъ месѣцъ, а той ималъ вече понятие, че платоническата любовь бива и по-евтина, и по-безопасна, и по-здрава, и по-щаст-

лива. Първият случай го накара да са увъри, че по-голямата част от божините създания продават своите прелъсти не за черни очи, а за жълти жълтици или барем за руски рубли; вторият случай му открил, че можете на нѣкои чернооки хубавици иматъ здрави дланове и силни колѣне; третият случай му не открил нищо, защото благо разумието му помогнало да отстъпи отъ бойното поле; четвъртият го опозналъ съ докторете и съ тѣхните рецепти; петият му далъ да разбере, че е тѣсно и непрактично да живѣе човѣкъ така, щото други да му плаща разноските; а шестият случай го увѣрилъ окончателно, че доволно чѣсто са измѣняватъ даже и оние гиздосии, които са хранатъ само изъ нашите кесии. Послѣ сичките тие митарства нашиятъ херой напустилъ своите любовни похождения, заинтересиралъ са съ съществуването на двѣ прецѣвѣле вече праведници и захваналъ да си събира, като сѣки бѣлгаринъ, парици, безъ които, по неговите думи, и богу не си драгъ. Едната отъ го реказанните двѣ праведници, която нѣкога си водила за носѣтъ даже и офицерете и която одрала цѣли три мѣжа, са прирастила до толкова камъ свониятъ млади почитателъ, щото, когато са рѣшила да остави тоя грѣшенъ свѣтъ, му оставила петъ хиляди жълтици, безъ да знайтъ нейните синове, дѣщери и унуки. Другата праведница, която нѣмала нищо друго, освѣнъ завѣдало и сбѣрчано бѣло тѣло, била една отъ оние жени, които, по неизвѣстни причини, иматъ влияние на множество важни личности. Тя му предала своето тѣло на поддръжане, дала му своята протекция и накарала го да стѣпи на онзи пиедесталъ, камъ когото са стрѣматъ множество смъртни. Отецъ Акакии, който обичалъ да има познанство съ голѣмите хора, съ славните жени и съ прославенните личности, билъ помолень единъ день отъ кокона Катинка да помисли за бѣдѣщето на своятъ унукъ и да му очисти пътъ камъ нѣкоя по-висока длъжностъ.

— Азъ би желалъ да зная, попиталъ старецътъ, какво да права съ него? Послѣ мене той ще да остане игуменъ въ моятъ манастиръ.

— Ти трѣба да го пострижешъ колкото са може по-скоро за еромонахъ и да го испроводишъ въ Цариградъ да види свѣтъ и да са поучи около владиците, казала старата дипломатка.

— Бистъ по сему, отговорилъ отецъ Акакии и работата била свършена.

Слѣдъ двѣ недѣли преподобниятъ старецъ далъ на унукътъ си петстотинъ маджарки, казалъ му да са пригответи за пътъ и заповѣдалъ му да иде у кокона Катинка и да цѣлуне ръката ѝ, защото неговото пътувание е рѣшено по нейното ходатайство. Вартоломей са поклонилъ на дѣда си и отишълъ да изпълни волята му. Прощаванieto му съ кокона Катинка било и смѣшно, и жалостно, и комично, и трагично, и отчасти гнусавичко. Когато старото гюбре са распадило непослѣденъ пътъ, то неговите облобизания биле до толкова силни, яростни и хероически, щото лицето на отца еромонаха било на-

лигавено отъ челото до кочанътъ на брадата съ три вида микстури.

— Глѣдай да станешъ човѣкъ, говорила кокона Катинка и хлѣцала отъ плачъ. — Даде ли ти дѣдо Акакии пари? Колко ти даде?

— Даде ми двѣсте жълтици, отговорилъ Вартоломей.

— Малко ти е далъ, казала страстната любовница и изъ очите ѝ покапале нови скъзи. — Цариградъ не е Букурещъ . . . Тамъ трѣбать пари. Когато азъ живѣехъ на Фенеръ съ своятъ втори мѣжъ, дѣто той и умрѣ, то ние исхарчвахме по триста жълтици на месѣцътъ. Нѣ земи тая кесийка . . . Двѣсте жълтици сѣ въ нея. Ти знаешъ и самъ, че азъ нѣмамъ пари. Назаемъ ги земахъ. Нека ги плати синъ ми или зетъ ми. Азъ дадохъ дѣщеря си на бѣлгаринъ само за това, за да плаща борчовеце ми. Който желае да влѣзе между хора, той трѣба да раствори кесията си . . . Ела да та цѣлуна още веднашъ, защото ще да дойде дѣщеря ми да та види и да са прости . . . Помни моите скѣпти. Когато идешъ въ Цариградъ, то трѣба да кажешъ на свѣщенниятъ клиръ, че си са родилъ въ Ромѣния, че баща ти е изъ Кефалония, майка ти изъ Калиполи, а дѣдо ти изъ Елада, че сѣки еллининъ трѣба да обича отечеството си и да му помага и че еллинете сѣ длъжни да върнатъ своето могѣщество надъ Ромѣния, което имъ е отнѣмено така несправедливо. На варварете не трѣба да са дава властъ въ рѣцете.

Слѣдъ два дена послѣ тоя разговоръ нашиятъ херой трѣгналъ за Цариградъ, явилъ са предъ могѣщественните очи на вселенскиятъ патриархъ, подалъ му нѣколко писма отъ различни фанариотски князове и архиереи, между които цѣли двѣ биле отъ кокона Катинка, — едното до синодътъ, а другото лично до патриархътъ, — поклонилъ му са и облобизалъ ръцете му и краката му, изброилъ му петстотинъ жълтици и отишълъ да чѣка съшествието на св. Духъ въ къщата на една вдовица при Патрикъ-капѣскъ. Но не преминалъ нито единъ месѣцъ, а отецъ Вартоломей стоялъ изново предъ патриархътъ съ наведена глава и отчѣвалъ неговите приказания.

— Желаетъ ли да са върнешъ назадъ или имашъ намѣрение да поживѣешъ още нѣкоя недѣла въ градътъ ни? попиталъ патриархътъ.

— Оставете ма да поживѣя между вазе още единъ месѣцъ и да изуча отъ вашите епископи черковниятъ рѣдъ, казалъ отецъ Вартоломей.

— Азъ би та оставилъ, но времето е скѣпо, казалъ патриархътъ. — Великата черкова губи се повече и повече. Намъ трѣбать народолюбиви помощници. Преди петнайсетъ години намъ запретиha да испроваждаме въ Влашко и въ Молдова епископи, а сега искатъ да ни отнѣматъ и послѣдната властъ! . . . Трѣба да са работи. Единъ мой таенъ човѣкъ ми пише, че власите, които са подбуждатъ отъ Россия, искатъ да затворатъ грѣцките школи и да отворатъ свои. Знай, че ако са случи това

страшно зло, то ние ще да изгубиме онова, за което сме работили няколко стотини години и за което сме изхарчили толкова милиона жалтици. Върни са въ Букурещ и заловите са колкото са може по-скоро за работа. Тръба да ковеме желъзото, дорде е топло. Общаваши ли са да посвѣтиши сичкиятъ си животъ на отечеството си и на великата черкова?

— Общавамъ са, казалъ отецъ Вартоломей и повдигналъ ръката си нагоре.

— Хайде иди и приготи са за пѣтъ . . . Не жалѣйте нито пари, нито трудъ, нито енергия. Азъ ви позволявамъ да изхарчите половината отъ манастирските доходи за тая свѣщенна цѣль или за нашата майка православна черкова и за нашето отечество Еллада. Католиците говорятъ, че цѣльта освѣщава срѣдствата, които са употребляватъ за доброто на черковата. Това е така. Подкунавайте, тровете, убивайте, подмамяйте, лажете, съ една дума, правете сичко, ако мислите да направите добро дѣло . . . Дойди довечера да ти дамъ писмата.

Нашиятъ херой са простилъ съ своите нови приятели и приятелки, заклѣлъ са предъ главата на черковата да бѣде „голямъ патриотинъ“, получилъ нѣколко писма и тръгналъ на пѣтъ.

(Продължава са).

ЗА ДОИСТОРИЧЕСКИТЕ ВРЕМЕНА.

Полундрията или бракътъ на една жена за нѣколко мъже изведнашъ, е била много въ по-големо обикновение, отъ колкото въобщо са мисли, ако ти и да са срѣща по-рѣдко, нежели полигамията, която е почти повсемѣстна у по-неразвитите човѣчески раси. Една отъ причините на това явление, — ако и да не е единственната, — ще да бѣде очевиденъ и несъмненъ, ако я извадиме на видѣло. Ако отбиеме дѣтето да не бозае, то ние сме длъжни да го храниме дълго време съ чуждо млѣко, защото тая храна е най-удобоварима за неговиятъ още слабъ стомахъ. Ние допълняваме недостатокътъ на майчиното млѣко съ кравешко или съ козѣно; но това е невъзможно за оне диваци, които нѣматъ домашни животни, и за това тие не отбиватъ дѣцата си до третата имъ, даже и до четвъртата имъ година. Въ продължението на тоя периодъ мъжътъ и жената обикновенно живѣятъ отдѣлно, слѣдователно, ако мъжътъ да би ималъ не една, а нѣколко жени, то и въ такавъ случай той доволно чѣсто би оставалъ ни безъ една. На островите Фиджи роднините на жените считатъ за оскърбление, ако у тѣхъ са роди дѣте до прошетствието на опредѣленните четири години, и стараятъ са да отмъстятъ за това съ нѣщо равносилно 1). Намъ са чини естествено и прилично, ако мъжътъ и жената са ползватъ колкото са може повече отъ обществените отношения единъ къмъ други; а у турмените, по думите на Фразера, въ продълженнето на една или на двѣ години послѣ свадбата на мъжътъ са позволява да посѣщава жената си само скришомъ. Клемъ говори, че сѣщото са срѣща и у черкестите до повлението на първото дѣте. У Фиджияните мъжете и

жените не сѣкога преминуватъ нощите заедно. Въ Пидня, Читагонгъ, ако, по европейските понятия, положението на нравствеността и да стои твърде ниско, на мъжътъ и на жената въ никакавъ случай са не позволява да проведатъ нощите заедно по-рано отъ една недѣля послѣ свадбата 1). Баркхардъ 2) утвърждава, че въ Арабия, послѣ свадбата, ако мъжътъ да нарѣчеме свадба тѣхниятъ обрядъ, невѣстата са вѣждатъ на майка си, но побѣгва отъ тамъ вечерята, шаторъта своите бѣгания нѣколко нѣти. Ти не преминува да живѣе въ шаторътъ на мъжътъ си нѣколко мѣсѣца, по-нѣкогажъ и цѣла година, послѣ денътъ на свадбата. Лафито разказва, че у сѣверо-американските индѣйци мъжътъ навѣщава жената си само скришомъ. Мъжете говори той, не смѣятъ да са появяватъ въ отдѣлната колиба, дѣто живѣятъ тѣхните жени въ друго време, освѣтъ презъ нощта . . . Да влѣзе нѣкой въ тие колиби презъ денътъ би било дѣло отъ нечуванна дързостъ. Въ Фута, едно отъ кралевствата на западна Африка, говорятъ, че на мъжътъ са не позволява да види лицето на жената си по-рано отъ третата година послѣ свадбата. Въ Спарта и на о. Кретъ, по думите на Ксенофонта и на Страбона, жените хора нѣкое време послѣ свадбата сѣмъ могле да са видатъ само тайно. Подобенъ обичай, както говорятъ, е сѣществувалъ и у ликияните. До колкото ни е извѣстно, тоя обичай никога не е билъ обясненъ удовлетворително. Ние, ако ни са удаде, ще да са постарееме да го обясниме до колкото е възможно. Повечето нѣти дивите народи не употребляватъ никакви брачни обряди. „Азъ не говоря нищо, говори Мецъ за брачните церемонии на бадагасите (Индостанъ), защото у тѣхъ не биватъ почти никакви свадбени обичаи.“ Курумбите, друго индѣйско планинско племе, „нѣматъ никакви брачни обряди“ 3). Полковникъ Далтонъ 4) сѣобщава, че керите въ централна Индия, нѣматъ дума, която би означала на тѣхниятъ езикъ бракосъчетание, и единственниятъ обрядъ, който са извършва въ тие случаи, са сѣстои въ публичното признание на фактътъ. Така сѣщо испанските миссионери не сѣ намѣрили дума, която би обозначала бракъ и бракосъчетание и у индѣйците въ Калифорния 5). По-нататкъ камъ сѣверъ, между индѣйците кучинъ, са не сѣблюдаватъ никакви церемонии при женитбите и при рожденията 6). Скулкрафтъ говори, че свадбениятъ обрядъ у червенокожите въ Сѣединенните Щати не е нищо друго, освѣтъ взаимно сѣглашение между двѣте страни. Акътъ са свършва безъ никакви санкции отвънъ 7). Бреттъ утвърждава, че у араваките, въ южна Америка, не сѣществуватъ браченъ обрядъ 8), Марциусъ сѣобщава сѣщото за бразилските племена 9), а ние намираме това и у нѣкои отъ австрадските жители 10). Въ Абисиния, говори Брюсъ, нѣма нищо такова, което би ние могле да нарѣчеме бракъ. Хората са сѣединяватъ по взаимно сѣглашение, безъ никакви формалности, съ помощта на единъ словесенъ уговоръ, който сѣществуватъ

1) A mission to Fiji. p. 191.

1) Lewin's Hill Tracts of Chittagong. p. 51; 2) Barckhardt's Notes. vol. vi, p. 269; 3) Trans. Ethn. Soc. vol. VII. p. 276; 4) Ibid. vol. VI. p. 25; 5) Bagaert. Smithsonian Report. 1863. p. 368; 6) Smithsonian Report. 1866. p. 326; 7) Indian Tribes. p. 248. 132; 8) Guiana, p. 101; 9) Loc. cit. p. 51; 10) Eyre's Discoveries vol. II. p. 319.

само до тогава, дорде го не унищожатъ неспасяващи страни, и когото възобновяватъ или повтарятъ толкова често, колкото пъти и да поискатъ тѣ страни. Живѣятъ заедно, напушатъ са, живѣятъ други лица, добиватъ съ тѣхъ дѣца и пакъ сѣдиняватъ. Въ Коскамъ, въ парадното нѣма на кралицата, мене указаха на ед-на сѣдиняваща златни дами, у която са на промѣните седемъ мъже сжобразно съ тоя обичай“ 1). Въ това сжщо време ниде на свѣтътъ нѣма толкова черкови, колкото тамъ 2). У бедуинските арабе брачните церемонии сжществуватъ само за дѣвиците, а бракътъ на вдовиците са не счита достатъчно важно сѣбитие, за да са праватъ и за него церемонии. Спикъ говори, че въ Уганда 3) не знаятъ какво нѣщо е браченъ обрядъ. Кал-дне 4) разказва за мандингосите (западна Африка), че у тѣхъ мъжътъ и жената са сждиняватъ безъ никакви обряди. Хуттонъ 5) разказва сжщото и за ашантините. Въ Конго, въ Анкола 6), не сжществуватъ особени церемонии за бракътъ; тамъ не искатъ нито сжгласието на близките и на роднините. Лавадиянъ говори, че у готентотетите нѣма браченъ обрядъ 7); а у бушменете, говори Вудъ, не сжществува такава дума, която би отличала дѣвицата отъ жената 8). Но изъ сжщото това никакъ не трѣба да заключаваме, че въ оние страни, дѣто не сжществуватъ брачни церемонии, не сжществуватъ ни сжпружески обязанности или че са не дава на сжединението на мъжътъ съ жената никакво значение. „И така, бракътъ на тоя островъ (на о. Таитти), разказва Кукъ, произхожда само чрезъ взаимното сжгласие между мъжътъ и жената, безъ участието на духовенството или на други лица, чужди или свои. Такова сжгласие са продължава само до онова време, дорде и двѣте страни са не договоратъ да са напуснатъ, и въ такавъ случай напусна-нието са извршва така сжщо безъ никакви церемонии, както и бракътъ. Но ако духовенството не е турило на народътъ глоба за брачното благословение, то подъ неговиятъ контролъ са намиратъ двѣ операции, изъ които то павлѣжава значителни ползи. Едната е тутировката, а другата обрѣзанието“ 9). Въ това сжщо време той утврждава, че жените на о. Таитти сж вѣрни на своите мъже така сжщо, както и по сжщите други части на свѣтътъ. Въ нѣкои земи брачната свжрзка може да бжде сжсана съ най-голѣмата леснина, но при сжщото това, дорде тя сжществува, сжпругите я сжблюдаватъ тврде строго; а въ други крайове ние намираме сжсѣмъ противоположното. Ние мислиме, че даже и най-нищожниятъ обрядъ при бракосжчетанията принася своя полза, не-жели отсждствието на сѣка една обрядностъ, но нѣкои раси нахитватъ тоя бракъ съ най-предосждителните обичаи. Нѣкои отъ тие обичаи сж тврде курioзни, и безъ сжмнение символични. Така, напирѣмъ, у канадските индѣйци, разказва Карверъ 10), когато предводителътъ на племето обявява, че двамина са сждиняватъ съ

брачни свжрзки, то младоженецътъ обжрща гжрбътъ св, навожда главата си, качва жената си на гжрбътъ си и занася я така, при виковете на сжбравшите са, въ своята колиба. Брюстъ е видѣлъ въ Абисиния сжщиятъ обичай. Когато церемонията са свжршва, казва той, младо-женецътъ зема жената си на гжрбътъ и занася я дома св. Въ Китай, когато свадбенната процесия са приближава камъ къщата на младоженецътъ, то невѣстата са ввож-да въ къщата отъ нѣкоя стара жена „чрезъ вжршникъ съ вжглица, който е туренъ при прагътъ“ 1). Ние ще да видиме тутакси, че тоя обрядъ не е случаенъ, т. е. от-дѣленъ случай, и че сжмпятъ фактъ да премивува невѣ-стата презъ прагътъ на бждщата си къща съ помощта на нѣкое друго лице, има свое значение. Ние ще да укажемъ тука на нѣколко подобни обичаи, на които важността и значението сж разяснени неодавна отъ Макъ-Ленана въ неговиятъ образцови трудъ „за първобитниятъ бракъ“. Изъ слѣдующите примѣри ние ще да добиете понятие какъ са е развивалъ брачниятъ обрядъ. На островѣ Андамонъ 2), разказва серъ Едуардъ Белхеръ, мъжътъ и жената живѣятъ заедно до тогава, дорде дѣтето не бжде отбито да бозае, а послѣ тие са раздѣляватъ и сѣки отъ тѣхъ тжрси новъ другаринъ. Бушменете въ южна Африка са сждиняватъ безъ никакавъ браченъ обрядъ. У наирете (въ Индия), както говори Бухананъ, „никой не познава баща си и сѣки глѣда на сестрините си дѣца, като на свои наслѣдници.“ Тигурете въ Оудъ живѣятъ заедно и сжставляватъ голѣми комунни (обще-ства), и ако двамина са сждинятъ на сжпружески осно-вания, то тѣхната свжрзка е само комунална 3). Ако при тие условия бракътъ не може да бжде припознатъ въ тѣсенъ смиса на тая дума за сжществующи, то ние, изъ приличие, ще да го нарѣчеме комуналенъ бракъ. На Сандичевите островѣ диваците обозначаваатъ своите родст-венни отличия само съ седемъ думи, когато европейците ги обозначаваатъ съ четиресетъ. Така напирѣмъ, тие нари-чатъ вахеена и жената си, и нейната сестра, и же-ната на брата си, и жената на жениниятъ си братъ. У тодасете на нейгерските вжзвишенности дѣвицата, които е достигнала на вжзраст, става жена на сжщите бра-тия на мъжътъ св, когато тие достигатъ на вжзраст, и наопаки, братията на мъжътъ ставатъ мъже на сжщите сестри на жената, когато тие порастатъ. И така, първо-рожденното дѣте счита за свой баща най-стариятъ братъ, второто — вториятъ, третото — третиятъ, и т. н. Ако тая система и да е противоестественна, но тодасите биватъ тврде нѣжни камъ своите дѣца и грижатъ са тврде старателно за тѣхното благосжстояние. Дюбуа въ своето „Description of the People of India“, стр. 3, говори, че индѣйците тотияръ иматъ така сжщо общи жени, които принадлежатъ на братията, на чичовете, и на племянни-ците. Пасмето Сиу и други нѣкои американски индѣйци, като купуватъ най-голѣмата джщери, добиватъ обикновенно и сжщите други джщери на семейството. Съ това са обя-снява чѣстото усыновление между по-долните раси, у които даже и чуждото дѣте добива сжщите права, съ които са ползуватъ синовете. У ескимосете усыновенното

1) Bruce's Travels, vol. IV. p. 487; 2) Ibid. vol. V. p. I; 3) Jour-
nal. p. 361; 4) Loc. cit. vol. I. p. 350; 5) Klemm. Cultur der
Menschen vol. III. p. 280; 6) Astley's Coll. of Voyages, vol.
III. p. 221—227; 7) Voyages, vol. II. p. 58; 8) Natural History
of Man, vol. I., p. 269; 9) Davis The Chinese, vol. I. p.
285; 10) Cook's Voyage round the World. Henkesworth's Voya-
ges, vol. II., p. 240; O. Caroline Islands, ca. Klemm loc. cit.
vol. iv. p. 299.

1) Travels, p. 371; 2) Trans. Ethn. Soc. vol. V., p. 45; 3) The
people of India, by I. S. Watson, and I. W. Kaye, published
by the India Government, vol II., pl. 85.

дѣте, ако само то е по-възрастно отъ законните дѣца, става наследникъ на сичкото бащино имане. Такова сжщо усинование и такива сжщо широки и яжки права иматъ усиновенните дѣца и въ централна Африка и на островите Тонга. У римляните усиновението е играло твърде важни роли. За да бжде дѣйствително това усинование, римляните сж разыгривали доволно смѣшна комедия, която са е наричала второ рождение. Тоя обичай са е продължавалъ до времената на Нерва, който, като усиновилъ Траяна, пренесалъ церемонията изъ спалнята си въ храмътъ на Юпитера. Диодоръ ни съобщава любопитенъ разказъ за тоя сжщъ обичай у гръците, а именно, какъ Юнона е усиновила Херкулеса съ мнимо второ рождение. Поиѣкогашъ усиновението са е извършвало съ подаване чуждото дѣте, намѣсто второ рождение. Така напримѣръ, на Кавказъ жената дава да бозае на оногова, когото иска да усинови. Въ Абисиния, разказва Паркинъ (Abissinia, Parkyn, p. 198), когато нѣкой желае да бжде усиновенъ отъ по-високите сановници, то хваща раката му и смуче еднѣ отъ пръстите му. Усिनovenниятъ има право да бжде покровителствванъ отъ своятъ нови баща. Когато ескимосете желаятъ да усвоятъ нѣкой предметъ, то го зематъ въ ръцете си и смучатъ го. Дифенбахъ (New Zealand) говори, че въ Нова Холандия, когато нѣкой желае да хариже нѣкому нѣщо, то по-напредъ го туря въ устата си и смуче го. На островите Тонга, разказва капитанъ Кукъ, жителите непременно трѣба да туратъ на главите си оние нѣща, които имъ са даватъ даръ. Ето накратко какви сж биле първоначалните обичаи, които сж свързвали мъжътъ и жената. Изъ горните примѣри ние видиме, че първоначално, както и у естественните сжвременни народи, на бракътъ не са е давало никакво значение, че дѣцата сж принадлежѣле повече на майката, нежели на бащата, и че полиандрията е била много по-развита, нежели полигамията. Монтескьо и нѣкои нови моралисти мислятъ, че бракътъ са е появилъ само за това, защото на човѣкътъ е свойственно да укрѣпи своите семейни свръзки съ сжщественни и съ нагледни обичаи, щото съ тоя случай той трѣба да увѣри ближните си, че са обязва да храни своите дѣца. „Въ сичките времена и у сичките народи религията са е мѣшала въ бракосжчетанията, говори Монтескьо.“ Да видиме до воко сж истинни тие предположения. Бакофенъ и Макъ-Ленанъ 1), тие два нови писателя, които сж изучили специално тоя предметъ, сж сжгласни въ това, че първоначалното сжстояние на човѣкътъ, въ социаленъ смисалъ, е било комунално, т. е. че сѣки мъжъ и сѣка жена сж глѣдали единъ на други като на сжпруги. Бакофенъ предполага, че слѣдъ време жената, като била недоволна отъ това унижение, възстанала противъ него и установила системата на бракътъ съ женско преобладание. И така, мъжътъ са подчинилъ на жената, дѣцата и собствеността преминували въ наследство по женска линия и жените играли главните роли въ политическите сфери. Въ тоя втори периодъ, който е замѣнилъ първиятъ, жената е достигнала до най-голѣмата своя власть. Въ третиятъ периодъ духовното влияние на бащата хваща да добива първенство надъ материалното преобладание на майката.

Мажете излизатъ на първото мѣсто, имането и дѣцата преминуватъ въ мъжската линия, поклонението на слънцето замѣнява поклонението на месѣчината и наставатъ множество други промѣнения въ обществениятъ животъ, и то най-повече за това, че създающето, творческото влияние на бащата е било по-важно отъ материалните свръзки съ майката. Бащата билъ творецъ на животътъ, а майката само подобница и хранителница. И така, той нарича първиятъ периодъ беззаконенъ и безправственъ, вториятъ — материаленъ, а третиятъ — духовенъ. Но намъ са чини, че обществата, въ които жените сж имале преобладание, трѣба да сж биле рѣдкости или изключения. Историята ниде не упоминава за правата на жените и за тѣхните преимущества надъ мажете, а, напротивъ, описва тѣхното положение у първобитните народи съ най-мрачните рѣдове. Въ Австралия, напримѣръ, жените сж робини въ пълненъ смисалъ на тая дума. Въ нѣкои мѣста на Африка даже и до тая минута имането преминува въ ръцете не на дѣцата, а на робове. Гирнъ разказва, че индѣйците отъ Гудзоновъ заливъ сж са биле между себѣ си за възрастните дѣвци, и тие сж са предавали въ ръцете на оногова, който е билъ по-силенъ. Слабиятъ човѣкъ, ако той не билъ искусенъ борѣцъ или ако го не обичала и предпочитала нѣкоя мъжественна жена, не смѣлалъ нѣто да мисли за женитба, когато на невѣстите сж обжрщали своето внимание нѣкои силни мъже. Тоя обичай е распространенъ между сичките племена и служи за источникъ на самата конкуренция между младежите, които още отъ малолѣтството си са упражняватъ и развиватъ своите сили и способности 1). Франклинъ говори, че червенокожите индѣйци така сжщо презиратъ жените, както и индѣйците чипеве, защото виждатъ въ тѣхъ собственостъ, която по-силниятъ сѣкога може да отнѣме отъ по-слабиятъ. Ричардсонъ съобщава въ своятъ „Boat Journey“, че той самъ е виждалъ много пжти, какъ по-силниятъ дивакъ отнималъ жената отъ своятъ по-слабъ едноплеменникъ. И жените никога и съ нищо не протестиратъ, защото глѣдатъ на тоя обичай като на сжвѣтъ естественъ. Ето защо теорията на Бакофена, по нашето мнѣние, не може да издржи строга критика. Макъ-Ленанъ, както и Бакофенъ, сжзнава сжществуването на комуналниятъ бракъ. Той говори даже, че полиандрията са е унищожила най-повече за това, защото сж произхождали дѣтоубийства, които сж накарале майките да обжрнатъ внимание на своето положение. Ние са сжгласяваме съ Макъ-Ленана и съ Бакофена, че първоначално, у старите доисторически народи, както видиме и до днешниятъ день у диваците, бракътъ е билъ комуналенъ, т. е. че жената и мъжътъ сж сжединили сждбата си безъ никакви освѣщения и безъ да му даватъ нѣкакво значение, и че сж са напущали при първиятъ случай. По ние видиме, че даже и въ комуналниятъ бракъ мъжественниятъ войникъ, като зема въ пълнъ нѣкоя хубавица въ едно отъ своите разбойнически нападения, заявява на нея положителни и изключителни права, безъ да са стѣснява отъ сжществуващиятъ общественъ обичай. Ние знаеме вече, че у сжвременните естествени народи сж сжществуватъ два вида бракосжчетания, комунални и ин-

1) Primitive Marriage.

1) Hearnе, p. 104.

дивидуални, слѣдователно ние ще да доустиме смъщото и за старовременните доисторически народи. Но комуналният брак е смъществовалъ само между еднородните или между едноплеменните личности, защото гореканният войникъ е ималъ право не само да са наслаждава, да продаде и да хариже своята идѣнина, но и да я убие, а това не е могло да са случи, ако ти да би била изъ смъщото племе, изъ което е билъ и той самъ. Че комуналният брак е ималъ своя сила са види изъ това, че у андамонете сѣка една жена, която не е желала да раздѣли смъпружеските обязанности съ сѣко едно лице отъ семейството на мжжътъ си, са е наказвала твърде строго. Ако послѣ комуналният брак са е появилъ индивидуалниятъ, то и племенните обичаи смъ измѣнили своята форма. Когато жената захванала да става собственостъ на единъ мжжъ, то у него са появила потребность да има своя колиба, свои лжжъ и стрѣли и свое отдѣлно имане. Разбира са, че при подобно положение на обществените обичаи, мжжътъ малко-по-малко е захваналъ да отнима своята жена, за да я не купува отъ родителите ѝ.

(Продължава са).

ЗА ДИЕТИЧЕСКОТО ЛѢЧЕНИЕ НА БОЛѢСТИТЕ.

Общи диетически правила. „При сичкото това азъ ви мода да ми припишете още и рецентъ, господние докторе!“ Това желание, което ма доведе до отчаяние и което ма накара да сѣдна на своята столица, бѣше резултатъ отъ получената проповѣдь, която азъ произнесохъ едному отъ така нарѣченните образовани пациенти за това, че неговата болѣсть може да премине не отъ лѣковете, а отъ правилниятъ животъ. А какавъ вѣрующа и пренаслѣженъ отъ довѣрие ми са показваше той чуденъ болникъ въ времето на моята бесѣда съ него! Той така одобрително и утвърдително киваше съ главата си, щото азъ вече са бѣхъ възгордиль, че смъ спасиль още една болна душа изъ ноггете на дяволтъ. Но така бива почти сѣкога, когато пренасяме преди време нѣкои хора въ числото на умните. И наистина, дѣ щеме ние да си набѣреме разумни правила за здравето смъдържане на нашето тѣло? Дома нашите нѣжни родители и служители употребляватъ и най-послѣдните сръдства да разбъркатъ окончателно умственните способности на милото дѣтенце; въ училището нѣматъ време да са занимаватъ съ таква маловажни работи, а освѣтъ това и програмата имъ не позволява да праватъ това; най-послѣ, слѣдъ окончателното на курсътъ ние никакъ нѣмаме време, защото трѣба да изработиме своятъ насжщни хлѣбъ. Отъ шарлатанете, у по-годѣмата частъ на които искуството са основава на различни суевѣрия, безъ никакво смънѣние, не трѣба да отѣкваме искорѣнението на медицинските суевѣрия, особено за това, че отъ суевѣрията и отъ глупостъта на болните окончателно зависа тѣхното щастие и вигоди. А щото са касае до приписванието на рецентите, то за унищожението на тоя обичай несвѣдущите лѣчители ще да са стараятъ най-малко, защото по-годѣмата частъ отъ тѣхъ почерпаватъ своята мждростъ само изъ пазухните рецентуарни книги. Ако нѣкои пожедае да изучи хомеопатическия способъ

на лѣченията, то за него нѣма нищо по-лесно отъ това дѣло. Той трѣба само да си купи хомеопатически домашенъ и семейственъ лѣчебникъ, хомеопатическа шпидарийка и подобни на тѣхъ хомеопатически ръководства, ако само желае да излѣчи сичко, даже и каприците или ревността на жената си, съ таква сръдства, какавто е, наприкладъ, блѣкътъ (буника, *Hyosciamus niger*). Разбира са, че хомеопатията дава по-годѣми дози отъ тоя лѣкъ, нежеди аллопатията. А какви прекрасни лѣкове са смъединяватъ при аллопатическите лѣчения! Ако ви заболатъ жббите по причина на измокренните крака, то вие можете (по домашниятъ лѣчебникъ на доктора Клотара Мюллера) да употребите *Rhus toxicod.*, *Nux mosch.*, *Rhod.*, *Borax* или *Natr. carb.*; ако жббите болове преминуватъ въ очите, то избирайте между *Cham.*, *Clem.*, *Puls.*, *Sprg.*, *Celc.* с.; ако боловете са усилятъ по причина на вашата умственна работа, тогава ще да ви помогнатъ *Bellad.*, *Nar vom.*, *Ignatia*; а ако ви стане по-зле отъ човърканнето въ жббите си, то помага *Pulsatilla*; при жббите болове въ времето на подаяннето съ гърдите си са употреблява *Chin.*, *Calc.* с., *Merc.*, *Nux vomica*, *Ser.*, *Sulph.*, *Bellad.*, *Ars.*, и така, при сѣка особенна степенъ на жббите болове смъществуватъ и множество други цѣлителни сръдства. Множество отъ тие лѣкове, като наприкладъ, *Bellad.*, *Stram.*, сумпуртъ и др., хомеопатията рекомандува (гл. шпидарията на доктора Хиршеля) въ това смъщо време и за излѣчението на глупостъта, за еднопредмѣтното умопомѣшателство и за сумашедственето. О! ако само тие сръдства да би помагале дѣйствително, то азъ настоятелно би ги рекомандувалъ на сичките хомеопати. Но да са обжрвеме изново камъ рецентите, безъ които, както и безъ мазите и пластирете, никой не ще да вѣрва, че може да оздраве. Нѣма какво да са прави, трѣба да са покориме на модата и да припишеме на нашите читатели нѣколко рецента. За тѣхното правилно оцѣнение, нека читателтъ си припомни още веднашъ, че да преотвращаваме болѣстите е много по-лесно, нежеди да ги лѣчиме, и че за излѣчението на болѣстите ние сѣкога сме обжзани на цѣлителните сили на природата, а не на медицинското искуство. Ну-жко е най-послѣ да са убѣдиме, че болѣстьта и преждевременната смъртъ са появяватъ като просто и необходимо слѣдствие и обжковенно зависатъ отъ несоблюдението на жизненните условия и отъ неудовлетворението на жизненните потребности, и че при смъобразното съ природата удовлетворение на тие потребности ние можеме твърде лесно да предотвратиме болѣстьта. Разбира са, че за предотвращението на болѣстьта е важно да знаеме точно оние условия, които смъ необходими за смъхранението на здравие. Сѣки разуменъ човѣкъ би билъ длжженъ да са постараетъ до колкото може да устрои своятъ животъ така, щото неговиятъ организмъ да бжде защищенъ отъ сѣко вредително влияние. Но кой ще смъмѣ да са погрижи за своето тѣло както трѣба? Ако баремъ просвѣщенните докторе, които са наричатъ домашни лѣкаре, да би са постарале повече за здравие, нежеди за болѣстьта, тогава малко-по-малко правилата за смъхранението на здравие би станале повече достъпни на народътъ, нежеди лѣчебните фокуси. Щото са отнася до

течението до излечението на болестите, то няма никакво съмнение, че веднашъ вече постигнатите насъ болести извършватъ своето течение по свършено определени закони (както камъ по-доброто, така и камъ по-лошавото) и по тая също необходимостъ, по причина на която сж са и появили. Човѣческото искусство твърде рѣдко може да измѣни въ тѣхъ нѣщо съществено, и само шарлатанството може да са хвали съ това, че съ своето необикновено лѣчение той ще да върне здравето на тѣшко болниятъ. Мога читателятъ да обърне особено внимание на нѣколко общи и важни правила за поддържането на здравето. 1) Болниятъ органъ изисква най-големъто спокойствие. Съ болниятъ кракъ не трѣба да са подскача; разваленниятъ стомахъ не трѣба да са товари съ салата отъ краставици или съ свинско мѣсо; съ преграквалото гърло не трѣба да са пѣе или да са вика; болното око трѣба да избѣгава силните свѣтлинни: съ тѣшкодѣжащите гърди не трѣба да са възкачва нагоре или да са слази по дълга стѣла, и пр. А това правило пренебрѣгаватъ най-чѣсто оние хора, които оздравѣватъ постепенно. По-големата частъ отъ болните твърде рѣдко могатъ да дочѣкатъ подпално излечение и укрѣпление на своятъ болни организмъ и преждевременно напѣгаватъ още повече болната и слабата частъ. Последствие отъ това бива туй, че твърде лесно наставатъ нови болести и преминуватъ въ неизлѣчими повреждения. Освѣнъ това, отъ неосторожните отнашания съ пораженните органи, болестта става по-продължителна. 2) Болниятъ е длъженъ да сжблюдава правилень и спокоень животъ и да избѣгава сичко, щото е затруднително за тѣлото. За чудо е, съ какво стрѣмление мнозина при нездравнето си са стараятъ да направатъ, а по-честога и напстина праватъ, нѣщо особено! Отъ това, разбира са, не произлиза нищо добро. Така напимѣръ, който по-преди никакъ не са е кпналъ, сега иска непременно да зема парна баня; други безъ никаква нужда желае да са потѣе; трети са старае да бѣлва или да чисти стомахътъ си; четвърти са надѣя да прогони своята болестъ съ движения; пети ние различни води, и т. н. Съ една дума, стараниего за правилното и за спокойното отправление на сѣки органъ отъ нашето тѣло са чини на по-големата частъ отъ болните неестественно, а ние знаеме изъ милионе опити, че то е най-важно при появлението на болестта. По причина на тоя сжвѣсъмъ противоположенъ начинъ при лѣченията твърде чѣсто са случва, щото незначителната болестъ да приѣме лоша характеръ и да повлѣче слѣдъ себѣ си ужасни явления. Че силните срѣдства твърде чѣсто биватъ причина на нещастното продължение на болестта, въ това авторътъ на тая статия е убѣденъ до такава степенъ, щото, ако са разболѣе, той никога няма да позволи на единъ докторъ да са доближи до постѣлята му съ своите убийствени или ненужни лѣкове. Намѣсто сѣки единъ лѣкъ, за болниятъ е най-добре и най-безопасно, щомъ са появи болестта, да лѣгне въ постѣлята си и да не излази ванка. 3) Трѣба да са удовлетворява болното тѣло въ необходимите жизненни потребности. Най-напредъ е потребно, щото въздухътъ (дене и ноше) да бѣде чистъ, не твърде топалъ

и не твърде студенъ, храната да бѣде удобоварима и умѣренно хранителна, и питието приятно, а не възбуждающе. Трѣба да избѣгваме сичките силни душевни и тѣлесни напращения, не трѣба да раздражаваме органите на чувствата съ силна свѣтлина, съ силни звукове и съ силни меризми. Трѣба да сжблюдаваме чистота както на болното тѣло, така и на сичко, щото го окръжава, и за това азъ считамъ за полезни чѣстите топли обмивания и чѣстите промѣнявания на долните дрѣхи. За голѣмъто нещастие на болните още и сега са случва, щото станте, въ които тие лѣжатъ, да са не провѣтряватъ колкото е потребно, и щото долните нмъ дрѣхи, които доводно чѣсто биватъ мокри отъ потѣтъ нмъ, да са промѣняватъ доводно рѣдко. Повечето нати болниятъ са сждържа нечисто, не дава му са нужната храна и накарва са да ние различни питиета, които не приѣма стомахътъ му. Да повториме още веднашъ накратко, какво е полезно и необходимо на болниятъ. 4) Сичките вредителни влияния на вънкашната природа трѣба да са отдалечатъ до колкото е възможно отъ болниятъ, а особено нечистиятъ въздухъ, студътъ и голѣмата горѣщина, сквозпиятъ вѣтаръ, мокротата, сичките родове възбудителни причини, ядовитите вѣщества, душевните волнения, и т. н. Разбира са, че е особено нужно да са отстранатъ най-много оние влияния, които произвождатъ болестите и които лесно могатъ да ги поддържатъ. Твърде чѣсто са случва, щото дълголѣтните страдания, послѣ откритието и отстранението на останалата до това време неизвѣстна причина на болестта, са унищожатъ въ твърде кратко време, и това откритие, повечето нати, е достижно не на дълбоката ученостъ, а на здравиятъ човѣчески разумъ.

(Продължава са).

КРАТКИ ПОНЯТИЯ ЗА ЗЕМЛЕДѢЛИЕТО.

За удобрението на почвите съ органически вѣщества. Органически вѣщества биватъ или животни, или растения, и почвите могатъ да бѣдатъ наторявани или съ едните, или съ другите. Но защото за торение са употребяватъ такива вѣщества, които са не цѣнатъ твърде много, то тие биватъ изслѣдовани твърде рѣдко. Най-добриятъ торъ трѣба да са сжстои отъ смѣсъ, въ която да бѣдатъ и растителни и животни вѣщества. Ние ще да раздѣлимъ торове така. 1) Торъ съ растителни и животни вѣщества. Сѣко животно приема въ себѣ си повече храна, отъ колкото изисква неговиятъ организмъ. Излишната храна, като преминува презъ стомахътъ и презъ червата, са не подвѣргава на никакви измѣнения и изхвърга са изъ тѣлото засдно съ оние непотрѣбни вече за кървѣта частици, които сж замѣнени съ нови. Съ тие изхвърлени изъ тѣлото вѣщества, които носатъ общо название торъ, са и торатъ нивите и ливадите. Разбира са, че ние можеме да сжбираме торътъ само на оние домашни животни, които са намиратъ въ нашите оборе, кочеци, кошари, кочини и пр. Дѣто ние и да би затворили съониятъ добитакъ, то подъ него непременно ще да са сжбере достаточна голѣма количество торъ, който ще да бѣде размѣсенъ съ останките на храната и съ

постилката, ако са употребява подобна постилка. Съ една дума, тука ще да са събере голямо количество торъ, който ще да са състои отъ такава смѣсь, въ която ще да са намиратъ и животни и растителни вѣщества. Както сичко на свѣтътъ, така и торътъ може да бѣде и добаръ, може да бѣде и лошавъ. Достоинствата на торътъ, който би са получили отъ каквито и да е животни, зависи отъ достоинства на оние вѣщества, които го съставляватъ, т. е. отъ достоинства на самиятъ торъ и отъ смѣшанните съ него вѣщества, като напримѣръ отъ останките на храната, отъ постилките и пр. Като знаемъ, че въ торътъ са заключаватъ сичките оние вѣщества, които сж изхвърлени изъ животното, то не е тѣсно да разбереме, че и достоинството на торътъ зависи отъ оная храна, която е била изѣдена отъ него, и че торътъ на различни животни, които са хранатъ съ различна храна, не могатъ да иматъ еднакви достоинства. Когато пожелаеме да насадиме нѣкое растение, ние трѣба да са постарееме, щото въ него да влѣзатъ колкото са може повече мѣсисти (азотисти) вѣщества, но защото тие вѣщества са срѣщатъ въ природата тѣжде рѣдко и въ по-малко количество, нежели безазотистите вѣщества, то ние смѣло можеме да кажемъ, че торътъ отъ оние животни, които са хранатъ съ мѣсо е многопо-полезенъ, нежели отъ оние, които са хранатъ само съ трева. И така, достоинството на торътъ зависи отъ оная храна, която са употребява отъ животните. Като земеме сичкото това предъ видъ, то ще да разбереме, че даже едно и сѣщо животно, по причина на обстоятелствата, може да извѣква изъ храната повече или по-малко хранителни вѣщества, слѣдователно и неговите испражнения могатъ да бѣдатъ различни. Така напримѣръ, ако земеме торътъ на онова животно, което храни своето собствено тѣло само, то въ него ще да намѣриме повече хранителни вѣщества, нежели въ онзи торъ, който принадлежи на онова животно, което храни още и своето тѣленце. Освѣнъ това, въ времето на своята младостъ сѣко едно животно извѣква изъ храната повече хранителни вѣщества, а изхвърга ги изъ себѣ си по-малко, защото тие вѣщества му трѣбватъ за неговото тѣло, което въ това време расте, слѣдователно майките тѣлци и подойниците даватъ много по-слабъ торъ, нежели възрастните крави и бикове. И така, за торението на земята човѣкътъ може да употребява или торътъ на своятъ добитакъ, т. е. на кравите, на конете, на овцете, на свинете, на кокошките и пр., или своите собствени нечистоти. Но ние казахме вече, че торътъ зависи отъ оная храна, която са употребява отъ животното, а това ни накарва да разгѣдаме сичките торове отдѣлно и да опредѣлимъ тѣхните свойства. Говѣждиятъ торъ са състои отъ 30 части корави вѣщества и отъ 70 части вода, слѣдователно той е воденистъ и въздухътъ не може да проникне въ него и да произведе необходимото гниение до толкова скоро, до колкото въ другите торове. Освѣнъ това, воденистиятъ торъ не може да са разгорѣши и да нагрѣе почвата до толкова, до колкото я нагрѣва, напримѣръ, конскиятъ. Но ние говорихме вече, че колкото е по-роховита почвата, толкова по-скоро гниятъ въ нея и органическите вѣщества, а когато узнаеме свойствата на торътъ, то ще да видиме на коя именно почва може да принесе полза говѣждиятъ торъ и на коя конскиятъ. Говѣждиятъ торъ е полезенъ най-много за оние почви, които сж роховити, защото той не може да изгние скоро и защото трае много години. Сичките други

торове, които гниятъ сами по себѣ си довольно бързо, не могатъ да бѣдатъ употребявани на роховитите почви, защото образующите са отъ тие торове газове, при бързото имъ гниение, не могатъ да влѣзатъ въ растенията, а повдигатъ са въ въздухътъ, безъ да принесатъ на почвата надлѣжщата полза. Понѣкогашъ тие принасятъ даже и вреда, защото бързото гниение усилва горѣщината и сухостта на почвата, а ние знаемъ вече, че не сичките почви иматъ нужда отъ подобни ускорения. Когато говорихме за хранението на растенията, ние казахме, че благосостоянието имъ зависи отъ храната, т. е. отъ азотистите вѣщества, които са намиратъ въ нея или въ почвата, която имъ дава тая храна, слѣдователно онзи торъ, въ когото са намиратъ изобилно количество подобни вѣщества, трѣба да бѣде за земледѣецътъ особено скѣпъ, и той трѣба да знае въ кой именно торъ са намиратъ повече подобни вѣщества. Сѣко животно е съставено отъ органически азотисти и неазотисти вѣщества, които гниятъ и развалятъ са въ продължението на животътъ му; а ако животното не умира отъ това, то причината е тая, че, намѣсто отживѣлите или изгнилите вече частици, въ тѣлото са появяватъ нови вѣщества, които замѣняватъ старите, и то изъ оние храни, които поддържатъ животътъ. Изгнилите вѣщества не могатъ да останатъ въ тѣлото на животното и изхвъргатъ са вънъ. Когато безазотистите вѣщества са развалятъ, то тие са преобразяватъ на вода и на въгленна кислота. Водата са изгонва изъ тѣлото въ видъ на потъ и въ видъ на пара, която излизатъ заедно съ дѣханieto; въгленната кислота са издѣхва така сѣщо съ дѣханieto; а непотрѣбната храна са изхвърга изъ червата. Разваленните азотисти вѣщества са изхвъргатъ заедно съ пикнята, която, по причина на азотистното изобилие, е най-драгоцѣнна при торението на почвите. Освѣнъ азотистите вѣщества, пикнята сѣдържа въ себѣ си още много минерали вѣщества, които сж полезни до най-голямата степенъ на растенията. Най-главната рола въ това отношение играе фосфорътъ, защото, както е намъ вече извѣстно, способствува да са напълни жрното. И така, пикнята сѣдържа въ себѣ си най-полезните и най-необходимите за растенията вѣщества, слѣдователно земледѣецътъ е длѣженъ не само да я събира и да я разнася по нивата си, но и да я размѣсва съ другиятъ торъ, който са намира въ неговиятъ оборъ. Вие сте могли да са увѣрите съ очите си, че оная нива или оная ливада дава повече сѣно, на която овцете сж преспали само една нощъ, нежели она, която е наторена изобилно съ сухъ торъ. Като са увѣриме окончателно, че пикнята е една отъ най-добрите торове, то трѣба да си представиме и това, че говѣдата и овцете пиятъ много вода, слѣдователно тие изхвъргатъ изъ себѣ си и много пикня, която, ако и да е тѣжде воденикава, сѣдържа въ себѣ си довольно голяма пропорция азотисти вѣщества и фосфоръ.

(Продължава са).

ЗА ВОСПИТАНИЕТО ВЪОБЩЕ.

III.

Америка е днесъ една отъ оние господарства, която служи за примѣръ на човѣческото воспитание и образование, ако въ тая земя и да са не намиратъ такива високоучени хора, които справедливо могатъ да бѣдатъ нарѣчени „буквоѣди“ и отъ които човѣчеството не може

да очѣква почти никаква полза. Ако американецътъ воспитава и образува своите дѣца, то той прави това не защото желае да имъ даде учено име въ обществото, т. е. да направи отъ тѣхъ словеснѣйши генерале, ексординарни професоре, докторе на философията и пр., а да ги опознае съ оная наука, която облекчава животътъ, която прави приятно и полезно нашето съществуване и която повечето пѣти бива предтеча на човѣческото щастие, т. е. той са грижи да приготви такива граждани, които би били полезни и за себѣ си и за ближните си. Съ една дума, американецътъ е практически дѣятелъ, който сѣкога дава първенство на разумътъ и на дѣйствиелниятъ животъ. За него отвлеченните теории, безполезните поетически фантазии, убийственното въображение и сѣко едно душевно влѣчение, което не отговаря на земното щастие, сѣ праздни мечти. Ако разгледаме американските школи съ особено внимание, то ще да видиме такива явления, които ще да ни са покажатъ чудни и непостижими въ много отношения. Единъ отъ най-новите пътешественици, който е описалъ съвременното положение на Сѣвероамериканските Щати, говори за народното образование въ С. Люизъ слѣдующето: „Америка ни доказва доволно ясно, че търговията е тѣсно свързана съ народното образование и че едната безъ другото сѣ немислими.“ „Но въ Америка, говори Цимерманъ, не съществуватъ висши учебни заведѣния, защото не сѣки има средства да издържа въ тѣхъ дѣцата си, а въ тая земя съществува безусловно равенство.“ Американското образование свободно може да са нарѣче сръднийо, но неговите плоди биватъ първостепенни. „Азъ са явихъ при тукашниятъ (въ С. Люизъ) главенъ управителъ на школите, който са нарича Board of education, говори гореканашниятъ пътешественикъ, и помолихъ го да ми позволи да разгледамъ нѣколко учебни заведѣния. Той ми даде нѣколко полезни указания, които свърши съ слѣдующите думи: „за посѣщението на нашите учебни заведѣния вамъ не трѣбватъ никакви рекомандателни писма; нашите школи сѣ отворени въ сѣкое време за сичките желающа да ги посѣтатъ.“ Въ това сѣщо голѣмо здание, въ което са помещаваше канцеларията, са намираше едно женско училище, въ което са образуваха бѣдѣщите учителки. Като са изкачихъ на третиятъ катъ, азъ позвнихъ предъ вратата. Издѣзе една млада мисъ и на моятъ въпросъ, мога ли да вида директрисата, тя ма пригласи да влѣза въ класътъ. Като послѣдовахъ подиръ нея, азъ сѣднахъ на столцата около катедрата столица, и никой не обърна на моето присѣдствие особено внимание. Въ това време въ общиятъ класъ са повдигна пѣние отъ сто и петдесетъ гласа. Учението сѣки день са захваща съ пѣние. Мене са показа, че това начало поддържа и укрѣпва младите души за предстоящите занятия презъ деньтъ. Ученичките пѣха пѣсень за посрѣщанieto на пролѣтъта. Въ продължението на това време азъ успѣхъ да погледамъ насамъ-нататакъ. Тука за мене бѣше сичко ново, ако азъ и да бѣхъ вече опознатъ съ американските школи много по-рано. Накитете на доволно обширниятъ салонъ бѣха твърде прости, но въ това сѣщо време и роскошни. Азъ ща да захвана съ това, че черната дъска сѣвсѣмъ не съществуваше въ класътъ, а намѣсто нея на трите стѣни бѣха задѣпени джлги черни пивци, които

имаха широчина колкото една дъска. И така, нѣколко ученички можѣха изведнашъ свободно да са приближаватъ до тие стѣни, да пишатъ и да драчатъ по нея съ своятъ тебширъ. За изтриванieto на написанното са не употребляватъ ни сингере, ни дрипѣде, а такава една четка, на която е прикрѣпена овча вѣлна, намѣсто чекъня. Така е устроено и въ другите школи, и това дава възможность да са пише съ тебширъ, безъ да са валиятъ дрѣхите и безъ да са прашатъ рѣцете. За мене бѣше новостъ и устройството на столовете. Джлгите столове съ скемлите сѣ рѣшително изгонени изъ тукашните школи, и на сѣкаде сѣ введени столчета съ двѣ сѣдалища при тѣхъ. Сѣки подобенъ двоенъ столъ е отдѣленъ отъ другиятъ съ разстояние, така щото наставницата може да са приближи до сѣкоя отъ ученичките отдѣлно и да ѣ помогне ако са представи нужда. По причина на това устройство въ класовете са поддържа много по-лесно порѣдокътъ, а особено тамъ, дѣго са учатъ много малки дѣца. Въобще на сѣкаде господствува образцовъ порѣдокъ. Но, за да не дадеме поводъ за джжовно понятие на тая дума, ние трѣба да забѣлѣжиме, че тука господствува не онзи порѣдокъ, за любовта на когото са изисква, щото учениците и ученичките да стоятъ право или да стоятъ солдатски, т. е. да джржатъ рѣцете си по опредѣленната форма, а не друго-иче: напротивъ, тука сѣкому са предоставява свобода да стои или да сѣди така, както му са види по-удобно, ако само той съ своето обхождане не мѣша на другарете си и на общиятъ ходъ при учението. И на това обстоятелство, че тука на учащите са дѣвизи и младежи са предоставява такавъ родъ свобода и че наставникътъ или наставницата не изискватъ отъ тѣхъ сѣка минута различни ситни обхождения и способности за рѣдовностите, както то бива въ европейските пансионе, ние сме джлжни да припишемъ именно онова, че тука са съблюдава повече съществень порѣдокъ въ сичките класове, даже и въ малолѣтните, безъ да са принамаватъ за необходимы строгите мѣри или всевъзможните наказания. Послѣдните, можеме да кажемъ, сѣвсѣмъ не съществуватъ, а именно за това, защото са предупреждава сѣки поводъ камъ оние постжпоци, които могатъ да изискватъ наказания. Ако и да са случватъ такива, то тие носятъ на себѣ си такавъ характеръ, който напминава нашата пословица: „сама себѣ си Мара бие, ако лошаво живѣе.“ Така напимѣръ, ако нѣкой не научи зададенниятъ му урокъ, той трѣба да остане въ класътъ до онова време, дорде не изпжлни своята обязанность. Но безпорѣдокътъ, разбира са, е неминуемъ при премѣщванието на учащите са изъ единъ класъ въ други. За да са предупреди това, въ сичките школи пронахожда онова, щото са прави и въ нормалната школа послѣ окончанието на пѣнието. Така напимѣръ, ученичките трѣбаше да са раздѣлатъ и да идатъ въ четири класове. Когато наставницата зема звжчето и позвжни веднашъ, то сичките ученички станаха отъ своите мѣста; а когато позвжни втори пѣтъ, то тие тржгнаха една слѣдъ друга камъ вратата, дѣго са намираше друга наставница за съблюдението на порѣдокътъ. Послѣ това сѣко отдѣление отъ ученичките влѣзе въ своятъ класъ и намѣсти са по своите мѣста. Колкото началството е по-малко трѣбователно за различни ситнеже, толкова то по-стро

може да изисква да са поддържа същественият поръдокъ, който е необходимъ за успѣшния ходъ на ученieto, особено въ по-долните класове. Сега вече, когато сичките ученички са размѣстиха по мѣстата си, азъ са обърнахъ камъ директрисата и извихъ й желание да са опозная съ ходътъ на ученieto. Тя ми предостави да си избира класъ, като ми обясни, въ кой отъ тѣхъ какавъ предметъ ще да са преподава. Азъ избрахъ най-напредъ класътъ на физиката. Като обърнахъ внимание на урокътъ, азъ са убѣдихъ, че физиката са преподаваша на ученичките не въ видъ на забава или на играчка, както бива доволно чѣсто въ нашите женски институти, а въ строга научна форма. Разказваша са за центрътъ на тяжестъта, и ученичките обясняваха неговите свойства, като основаваха своите доводи на строги математически доказателства. Същото мога да кажа и за слѣдовавшиятъ послѣ това урокъ изъ физиологията. Едва ли у насъ ще да са намиратъ ученици изъ гимназиите, които би обясняле съ такава отчетливостъ мускулатата и нервната системи, както направиша ученичките изъ нормалната школа. По-нататкъ, въ класътъ за алгебрата, са занимаваха съ умножението и дѣлението на алгебрическите количества съ дробни показатели. Не можеме да не забѣлѣжиме, че у насъ съществува особенъ родъ погрѣше, че ужъ е потребно да имаме особено устроена глава, ако желаеме да разбѣреме математическите истини, и твърде чѣсто сме принудени да слушаме, че тие истини сж свѣсьмъ недостъпни за женския умъ. Щомъ вие влѣзете въ тие школи и щомъ са опознаете съ тѣхното преподавание, то тутакси ще да са убѣдите въ неоснователността на горекананното мнѣние. Доволно сложни алгебрически въпроси са рѣшаваха до толкова просто и до толкова лесно, щото азъ неволно трѣбаша да помисла, че въ класътъ сж са събраде специалисти по математическото отдѣление. Освѣнъ това, ученичките рѣшаваха предложените имъ задачи безъ да са помѣстатъ отъ мѣстото си, т. е. наустъ; а послѣ отговаряха на оние въпроси, които имъ са предлагаха отъ воспитателницата. Разбира са, че отговорите имъ са състоѣха не само изъ единъ конечни выводъ, а съпровождаваха са съ такива обяснения, съ каквито сегашните ученички, а бждъщите наставници, би обясняле това дѣло на своите бждъщи ученички. И така, заедно съ теоритическото знание са свършватъ и практическите условия на преподаването. Колкото за теорията на послѣдния, нея преподава самата директриса. Като слѣдувахъ слѣдъ уроците съ помощта на които младата мисль, отъ петнайсетъ до двадѣсетйодѣтниятъ си възраст, са приготвяла за бждъща наставница въ народните школи, които ти никога не е виждала, то дойдохъ до убѣждение, че преподаването въ тие школи трѣба да е доведено до най-голѣмата степенъ на свършенството. Но ние не можеме да не забѣлѣжиме, че тие нормални школи сж получили своего развитие само преди малко време, т. е. почти че послѣ войната; слѣдователно, и до днесъ още са чувствува голѣмъ недостатокъ отъ добре образовани наставници, особено на югъ. Но тоя недостатокъ са допълнява отчасти отъ добре съставенните ръководства, които сж приспособени така, щото даже и неопитните още учители сж въ състояние да свършватъ препода-

ването доволно рационално, като са ръководатъ по указанията на тие учебници. Разбира са, че въ С. Луизъ въ срѣдните народни школи или въ колежите, както са наричатъ тие школи тука, са намиратъ вече такива воспитателки, които знаятъ твърде добре своего дѣло. Срѣдните школи сж устроени въобща по единъ образецъ; зданието са състои отъ три ката; по тѣхъ са намира значително число голѣми и малки класове; така напримѣръ, въ Франклиновиятъ колежъ сж 12 отъ първите и 18 отъ вторите, а воспитаватъ са 1150 ученици и отъ двата пола. Числото на преподавателките е триесетъ. Завѣденieto са намира подъ главното управителство на така нарѣченниятъ принципалъ. Пълниятъ курсъ на ученieto са продължава седемъ години. Послѣ окончанието му ученикътъ може вече да поступи въ висшата школа, която са нарича High School. Въ колежътъ са преподава четение и писмо, математика, география, история и говорими езици. Трѣба да забѣлѣжиме, че въ тукашните учебни завѣдения, по причина на принятата система, изъ едната стая въ другата преминува не учителътъ, както то бива у насъ, а учащите са: сѣка стая е назначена за извѣстенъ предметъ и веднашъ за сѣкога е приспособена съобразно съ своего назначение. Най-голѣмата стая е назначена за общиятъ класъ, дѣто учащите са предъ началото на уроците са събиратъ сѣка заранъ да пѣятъ подъ управлението на принципалътъ. Порѣдокътъ въ класовете е сжщиятъ, какавъто е и въ нормалните школи. Учениците обикновенно занимаватъ и половина отъ стаята, а дѣвиците другата половина. Малките ученици и ученички са размѣчатъ въ малките класове по малко въ сѣки единъ, слѣдователно на воспитателките са дава пълна възможность да ръководатъ сѣкого отъ своите ученици съобразно съ неговите способности. Въ сичките класове обучението на момченцата и на момиченцата са извършва, разбира са, еднакво, и въобща, — да забѣлѣжиме веднашъ за сѣкога, — тука между обучението на едните и на другите не знаятъ никакво различие. Ние считаме за излишно да влизаме тука въ подробности за рѣдовниятъ ходъ на обучението и за искусството на преподавателниците. Като разгледашъ сичкото това, то не можешъ вече да са чудишъ на оизи успѣхъ, който са срѣща при развитието на промишленността въ това чудно господарство, което днесъ стои въ това отношение по-високо отъ сичките други господарства на свѣтътъ. И наистина, въ Европа, при сичките гимназии и университети, главната частъ на народите не владѣе почти никакво срѣдство за своего образование, когато въ Сѣверните Щати както привилегията, така и обществото по-напредъ отъ сичко са грижатъ именно за това, щото на сѣкаде да бждатъ открити народни училища, които да сж достъпни рѣшително за сѣкого.

(Продължава са).

МАГЕЛЛАНОВОТО КРЪГОСВѢТНО ПЪТЕШЕСТВИЕ.

Не трѣба никакво съмнение, че откритите отъ Магеллана безплодни острови сж биле коралови. Най-послѣ, на 5. Марта, далече на востокъ изъ водите на Великия Океанъ са показале Саутанъ, Такианъ и Агвиданъ.

Измъчениите очи на моряците са заиръле съ голѣма радостъ на тие зелени бърда и на тѣхните предѣстни брѣгове. Въобразете си до каква степенъ сѣ са показале тие въжхителни на измъчениите и на нещастните испанци! Скоро при корабите приплавале множество островитяне на своите чудни канци и донесе съ себѣ си кокосови орѣхи и бавани, които тие промѣняле твърде радостно за гвозе и за други играчки. Но за нещастие скоро произлѣзде несжгласия, които имале печални послѣдствия, т. е. които са свършили съ крвопролитие. Качившите са на корабѣтъ диваци изкраде сичко, щото и да имѣ са попаднало подъ рѣка; най-послѣ числото имѣ порасдо до такова степенъ, щото Магелланъ заповѣдалъ да очистатъ палубата; това, разбира са, не е могло да са изпълни безъ насилие. Разсърденните индѣйци нападнали послѣ това на корабѣтъ съ кония и съ пращки; а испанците, които не биле твърде тѣрифливи, имѣ отговориле съ куршуме изъ мушкетите и съ стрѣли изъ лжковете и убили нѣколко дивака. При сичкото това, корабите продължалe да крейсируватъ около островете, и промѣната търговия са не прекращала, дорде най-послѣ дивациите не успѣле да откраднатъ канкѣтъ, който билъ снушенъ отъ саритана, и да го довлѣкатъ щастливо до брѣгѣтъ. Но тая кражба била бупена отъ тѣхъ твърде сжпно, защото разсърдени Магелланъ още на слѣдующиятъ день извадилъ на брѣгѣтъ 90 души, западнали колюбите на островитяните, убили мнозина отъ тѣхъ и върналъ са съ голѣма пропорция храна на корабѣтъ си. Когато индѣйците идѣле какви голѣми ещастия имѣ е причинилъ канкѣтъ, то го пуснале въ морето, който билъ хванатъ изново отъ испанците. Послѣ това крѣваво провзшествие Магелланъ са рѣшилъ да остави островѣтъ, когато той нарѣкалъ de las Velas latinas, защото канците на индѣйците имале трѣмжлни вѣтрила, и Ladrones, защото тие са отличале съ кражба. Разбира са, че за благодарность, които щѣтешествениците би трѣбало да въздадатъ на тие острове, защото имѣ сж помогнале да удовлетвориатъ своите гладни тѣла, тие би трѣбало да имѣ дадатъ по-добро название, и азъ намѣрихъ, че Антонио Галвано, въ своята история на откритията, нарича тие острове los Jardines и Dos Prazeres, т. е. градини или дружественни острове. Въ времето на плаването камъ западъ и камъ юго-западъ, на 16. Марта, са показале изъ водата върховете на Самара или Цамала, т. е. на единъ отъ Филипинските острове, и на слѣдующиятъ день уморенните мореплаватели достигнале до единъ малакъ необитаемъ, но твърде живописенъ и предѣстенъ островъ, койго накаралъ Магеллана да излѣзе на него единствено за това, че тамъ са намирала изобилно прѣсна вода. Тука биле распрострѣли шаторе и болните най-послѣ имале неизсказанно удоволствие да преминатъ изъ своите смърдни вѣютини подъ чистиятъ и меризливиятъ въздухъ. На 18. Марта, послѣ обѣдъ, отъ сжсѣдните острове приплавалъ канкъ, въ който сѣдѣле нѣколко души островитяне. Тие диваци донесе съ себѣ си кокосови орѣхи и съ други потрѣбни за уморенните мореплаватели нѣща. Между едните и другите произлѣзла мирна мѣнялна търговия. Скоро послѣ тоя день, извѣстието за появилиите са чужестранци са распространило се повече и повече, и ко-

рабите биле обиколени съ по-многочислени посѣтители. На 25. Марта Магелланъ продължилъ своите открития и на 7. Априлия 1521 г. спустилъ своятъ якоръ въ пристанището Цебу, което са намира на островѣтъ подъ сжщото име. Тука той намѣрилъ извѣстна цивилизация, която заявила себѣ си съ това, че тамошниятъ султанъ му предложилъ доволно учтиво да заплати назначенниятъ по законѣтъ данокъ или гюмрюкъ; но Магелланъ така сжщо учтиво му отговорилъ, че нему, който е подданикъ на такова кралевско величество, какавто е Карлъ V., не подобава да плаща данокъ на чужестранните князове. Послѣ нѣколко взаимни преговори султанѣтъ най-послѣ са отказалъ отъ своите трѣбования, и послѣ това между двамата са укрѣпили най-дружественните отношения. Послѣдствията отъ тая дружба биле таква, че Магелланъ покрѣстилъ своятъ идолопоклоннически приятель и довелъ го до това, щото послѣдниятъ припозналъ за глава на своето господарство испанскиятъ кралъ съ такова условие, че тоя кралъ ще да го възвиси надъ сичките негови сжсѣдни владѣтели. По причина на това сжглашение, Магелланъ заповѣдалъ на Целатулана, който билъ владѣтель на единъ малакъ островъ подъ име Матамъ, да са покори тутакси и да припознае за глава християнскиятъ князь Зеба. Тоя островъ лѣжалъ срѣщу пристанището Цебу. Когато гореказанниятъ владѣтель са отказалъ да изпълни желанието на Магеллана, то послѣдниятъ са рѣшилъ да го накаже джърде строго. Напразно му указвале на оная опасность, който му грозила отъ нападеннето на такавъ могъщественъ неприятель; напразно султанъ Зеба, като пристѣпиле до Матамъ, сжвѣтовалъ испанците да захванатъ тутакси своите нападения, което послѣдните не направиле. Магелланъ билъ до толкова увѣренъ въ силата на своето оръжие, щото заповѣдалъ на сжюзникѣтъ си да остане въ своите канци и да глѣда отъ тамъ на бѣдѣщата побѣда. Съ 49 души испанци той стѣпилъ въ сжсѣмъ неравенъ бой съ 2,000 индѣйци, които благоразумно го не допустиле до рѣкобитие, но отстъпили се повече и повече, дорде го не принудиле да довърши барутѣтъ си и да са върне назадъ. Послѣ това, нападнатъ отъ сѣка една страна отъ неприятелѣтъ, Магелланъ падналъ, пробиеенъ отъ неприятелското копие. Ето какъ е свършилъ своятъ животъ тоя замѣчателенъ човѣкъ, койго трѣба да обвинява за своята смъртъ самъ себѣ си или своята неосторожность. Тука сжмъ длженъ да ви кажа, че при сичките тие свои погрѣшки, Магелланъ са счита за единъ отъ най-великите хора подъ ясното небе. Неговата личность е била незабѣлжательна, — боиятъ му е билъ малакъ. Подвижността на неговиятъ характеръ е преминувала понѣкогашъ въ раздражителность. Историкѣтъ Герреръ го нарича великъ човѣкъ, защото рѣдко са намиратъ такива хора, които би са отличале съ подобна енергия и рѣшителность. Неговата упоритость са разгорѣщвала се повече и повече при сѣко ново препятствие. Като мореплавателъ тоя не пада по-доле и отъ най-добрите свои сжвременници, и ако преждевременната смъртъ и да му въспрѣпятъстовада да свърши окончателно своето предприятие, но непоколебимото мѣжество и необикновенната пѣргавина, съ които тоя пѣвършилъ по-голѣмата и по-тѣшката негова часть, сж му завоевале

безсмъртна слава. Потомството не останало неблагоприятно към неговата безсмъртна слава. То дало неговото име на онзи проливъ, който е билъ откритъ отъ него; най-послѣ, то нарѣкло „Магелланови облаци“ една група звѣзди и мъгливи бѣлѣзи, които свѣтатъ по небето надъ южното полушарие, — и съ това обезсмъртило името му. Побѣдата надъ испанците пропѣвъла голѣмо промѣненіе въ мислите на новопокръстенниятъ султанъ. За да завладѣе тѣхните сѣкровища и да умилостиви сѣсѣдните управители, които, както той мислилъ, могатъ да нападнатъ на него, той сѣставилъ гнуснаво предателство. Подъ предложение, че сѣ готови вече даровете, които желае да испроводи на своятъ императоръ, той повикалъ на обѣдъ сичките офицери. Дуарте Барбаросса и Жуанъ Серрано, които биле избрани за команданти послѣ смъртта на Магеллана, приѣде предложеніето. Двадесетъ и осемъ испанци излѣзле на брѣгътъ и биле приѣти отъ султанътъ твърде приятелски, но въ времето на празникътъ биле убити сичките, освѣнъ Жуана Серрано, и тѣхните тѣла биле хвърлени въ морето. Оставшиятъ са на корабите испанци чуле викътъ на убиваемите жертви и въ тая сѣща минута повдигнале якорѣтъ. Лоцманътъ Карвало, като припѣлъ началството, заповѣдалъ да пушкатъ сръщо градътъ, а това дало поводъ, щото островитяне да доведатъ на брѣгътъ Серрана, койго билъ голъ и босъ. Послѣдниятъ молилъ убѣдително да прекрататъ огнѣтъ, защото островитяне му грозише съ мгновенна смъртъ, и накарвалъ ги да го откупатъ за два рѣмника. Но Карвало, който са боялъ отъ нова измѣна, не спустилъ нито единъ канѣ и оставилъ Серрана въ рѣцете на сѣдбината му. Въ Матамскиятъ бой и чрезъ предателството на султанътъ испанците изгубиле 35 души; оставшиятъ са 115 души не биле въ сѣстояние да управляватъ и да зацѣпаватъ три кораба и рѣшили са да западатъ „Зачатіе“, който билъ старъ и поврѣжденъ вече корабъ. Карвалъ сѣстаналъ командиринъ на ескадрата, а Хоменъ Еспиноза билъ избралъ за капитанъ на Виторія. Азъ би трѣбало да направа голѣмо отстъпление, ако би са рѣшилъ да върва слѣдъ експедицията къмъ о. Борнео, а отъ тамъ чрезъ Мачинданго къмъ Молукките. Ето защо азъ ща да уловѣна само, че на 18. Декемврий въ 1521 г., при излизаніето на корабите изъ Тидорското пристанище, моряците забѣлѣжиле, че Тринидада захваща да тече и че тя трѣба да бѣде поправена, ако за това и да било нужно продължително време. По причина на това било рѣшено, щото Виторія подъ началството на Себастиана елъ Кано да са върне тутакси въ Европа по край мѣстътъ Добра Надѣжда, а Тринидада да плува полека къмъ востокъ въ Панамъ. Много нещастна е била припудена да испати бѣдна Виторія преди да испѣлни своето блѣстѣще назначение! Противните вѣтрове я задържалѣ деветъ недѣли около г. Капа, когото тя би трѣбало да избѣгава съ голѣмо внимание, защото могла да попадне въ рѣцете на жѣдните португалци. Нуждата ѣ била така сѣщо голѣма, каквато мореплавателите испиталѣ и въ времето на своето първо пътуване, и отъ 47-те европейци и 13-те индѣйци умрѣле 21 човѣкъ. „Когато тѣлата са хвъргаде въ морето, говори Пигафетта, а съ него и други испански историци, то било сѣкога забѣлѣжвано, че

христѣнене потѣвале съ лицето нагоре, а индѣйците съ лицето надолу (!)“. Въ началото на м. Юли Виторія са нампрала около Зелениятъ мѣстъ и храната ѣ са свършила окончателно. Експедицията са рѣшила да испроводи да купатъ храна въ С. Яго. На какѣтъ било заповѣдано да каже, че Виторія дохожда изъ Америка. Испроводенните са върщали два пѣгги щастливо съ оръсѣ, но третиятъ пѣтъ единъ отъ матросите поискалъ нѣколко меризливи оръхи като заплаца за продаденната отъ него стока. Това трѣбование накарало португалците да станатъ подозрителни. Единъ португалски канѣ билъ испроводенъ съ 13 души матроси и командантинътъ пожелалъ да завладѣе корабътъ; но Себастианъ елъ Кано забѣлѣжилъ опасността и въ тая сѣща минута оставилъ пристанището. На 6. Септемврий 1522 Виторія са върнаде отъ своето замѣчательно пътѣшествіе, натоварена съ различни меризливи плоди и съ сандалъ, и влѣзла въ това сѣщо пристанище С. Лукоръ, изъ което и излѣзла преди три години. На 8. Септемврий преминале Гвадалквивиръ до Севилія, и на слѣдующиятъ день 18 души отъ екипажѣтъ, — само тѣе останале живи, — вървѣле боси, по двамина нарѣдъ, къмъ двѣте главни черкови на градѣтъ, и благодарилѣ бога за своето щастливо възвръщаніе въ отечеството си. Себастианъ елъ Кано, първиятъ околосвѣтѣни плавателъ, билъ представенъ въ Валядолида на императорѣтъ, който му назначилъ 500 жѣлтици пенсия до животъ, далъ му високъ чинъ и дозволѣлъ му да има свой отличителенъ гербъ. Тои гербъ са сѣстоялъ отъ зелено кѣмбо съ вѣтви отъ канелено, отъ карамфиано и отъ меризливо-орѣхово дървета и съ надписъ *primus circumdedit me*, т. е. „първи ма е обиколѣлъ.“ Сѣжтниците на елъ Кано биле така сѣщо наградени доволно щедро съобразно съ заслугите имъ. Тринидадъ, който са борѣлъ въ продълженіето на единъ мѣсѣцъ съ пассатните вѣтрове, билъ земенъ при Тернате отъ португалците, и само малцина отъ екипажѣтъ са върнале въ Испанія послѣ петимѣсѣчното отсѣждствие. Тѣхните имена са останале неизвѣстни, ако историците и да сѣ съхраняле съ голѣми подробности имената на оне, които сѣ са върнале съ елъ Кано.

НАРОДНА ПѢСЕНЬ.

„Нѣщо ми, Мамо, припадна
На ерѣце, на бѣло лице, —
Да ли ща болѣтъ да лѣгна,
Или съ юнаци да ида.“
Мама Стояну думаше:
„Нито ще болѣтъ да лѣгнешъ,
Нито съ юнаци да идешъ. —
Мама ще да та погоди
За гювель Бойка Бойцова,
Джеляповата дѣщеря.“ —
— „Ахъ да знамъ, мамо, ахъ да знамъ,
Че ща азъ Бойка да зема,
Да продамъ чѣте пишове,
Да продамъ сабля френгия,
Да продамъ пушка бойная,
Да купя черни биволѣ
Сѣсъ копричени чулове,
Съ вбришмѣни юларѣ,
Да карамъ мермеръ камане,
Да града ситенъ калдаржѣ,

Да мише Бойка Бойчова,
Джеялпавата дъщеря,
Сжъх сжрмалне палуци
Сжъх илджиле теравци.

(Наръчнето на тая пѣсень, която е испѣяна
отъ баба Недѣля, е Коприщенско).

КНИЖЕВНОСТЪ.

Нашето сѣжние доде, окръжено съ ярки звѣзди, и отиде си. Вапорътъ тръгна, а слѣдъ него и Негово Преподобіе Отецъ Климентъ.

Ангелаки Савичъ.

Въ нашиятъ градецъ живѣе такавъ единъ вѣлшебникъ, който сичко знае, отъ сичко отбира и сичко измайсторисва. Така напримѣръ, ако ви са строши стомната, ако ви са спекать кожите на кожухътъ, ако ви овѣхтѣе кѣщата, ако ви заболи жѣбъ, ако ви изсѣхне сливата, ако ви заболѣе тѣлото (не вашето, а на кравата), ако ви дотрѣба бѣжлища и пр. и пр. и пр., то вие свободно можете да са явите предъ бая си Бачка (така е името на нашиятъ велики чудотворецъ) и да го помолите да ви бѣде полезенъ. И наистина, той човѣкъ е въ сѣстояние да удовлетвори сѣко ваше желание, ако това желание да би било даже и свѣрхестествена нужда. Баяо ви Бачко може да залѣпи ченійче, да каланеше сѣдвовете ви, да лови риба и да плѣте мрѣжи, да подвѣзва книги, да пѣе въ черкова, да прави скриници, да дѣла ко-рита, да прави юзета (отъ кадай), да лѣкува болните, да шие дрѣхы, да кѣрши еменици, да кове коне, да произвежда плодородие у яловите крави, у не раждающите жени и у исплавившице са кобили, да рѣже за бѣсъ и за жѣлтеница, да свири съ цигулка, да бѣрне глави, да плѣте чарape, да прѣде гибеле, да мотае, да снове, да тѣче и пр. и пр. и пр. Истина казва разумната пословица, че „когато господъ желае да награди нѣкого, то го не пита чий е синъ.“ Веднашъ единъ отъ нашите чорбаджие, който обича да ходи съ подпестени калеври и да са сѣкне съ липискански поинъ, предложилъ на бая ви Бачка слѣдующиятъ въпросъ: „Абе, Бачко, бе, отъ дѣ научи тие занаяте?“ — „Отъ господна Исуса Христа и отъ неговите апостоли,“ отговорилъ Бачко и поглѣдалъ камъ чорбаджиятъ съ такава гордостъ, съ каквато обикновенно сѣ глѣдаде най-величайшите хора, като напримѣръ Александъръ Македонски при падѣнието на Дария и Наполеонъ при началото на Мексиканската монархия. — „А ходилъ ли си нѣкога на майсторъ?“ попиталъ чорбаджиятъ. — „Ходилъ самъ у два майстора: у дѣла Ромона, който ма научи да права юзета, и у байови Неткови, който ма научи да слѣпявамъ старите еменици,“ отговорилъ Бачко. — „А кой та научи да лѣкувашъ тѣлците и сипаничевите дѣца?“ попиталъ чорбаджиятъ. — „Тоя занаятъ самъ научилъ още въ утробата на майка си,“ проговорилъ Бачко и усмихналъ са. — „Ти са шегувашъ, Бачко!“ казалъ чорбаджиятъ. — „Не шегувамъ са, чорбаджи! казалъ Бачко и ударилъ са и съ двѣте рѣцѣ по бѣдрето. — Видишъ ли, ваша милостъ, ако господъ дава на едного много пари, то на другото дава много умъ и разумъ. Ако при моята сиромашия азъ да не би ималъ въ рѣцете си нѣколко занаяте, въ главата си високъ умъ и на сѣрцето си чистъ рѣкъ, то би трѣбало да скапа отъ гладъ.“ Когато чорбаджиятъ чулъ умните разсѣждения на бая Бачка, то заплѣскалъ изъ калъта съ своите подпестени еменици и трѣгналъ камъ кѣщата си. — „О, велики Бачко! о, всемогъщи и премъдрѣйши Бачко! говорилъ чорбаджиятъ и радвалъ са отъ се сѣрце. — Ако бѣлгарете са рѣшатъ нѣкога да опишатъ великите подвиги на своите херои, то ти трѣба да са курдишешъ на пѣрвото мѣсто. Нѣкой си философинъ е сѣдналъ да ни разказва, че ингелизските велики мъже сѣ били или коваче, или дрѣндаре, или коларе, а нашъ Бачко знае цѣли четиресетъ занаята, и никой не пише за него!“ Последните чѣколко думи, които биде произнесени съ гласъ и съ енергия, чорбаджиятъ

изрѣкалъ именно въ онова време, когато прескокнулъ презъ прагътъ на своето жилище. Тие биле чувени отъ стопанката му, която била доволно „народолюбива сѣпруга въ мѣсно отношение“. — „Какво казвашъ ти тамъ за Бачка? попитала тя. — Залезилъ ли е той чинийчето ни? . . . Знаешъ ли ти, че той е промѣнилъ единъ отъ мѣниците ни? . . . Ако ще, да работи, а ако не ще, ти му кажи да са не подиграва съ чорбаджийките. . . . Колю му занесалъ кѣтрете си да му ги подкове, а той поискалъ шестъ гроша! . . . Четиресетъ занаята знае, а нищо не отбира!“ Чорбаджиятъ помолилъ своята сѣпруга да мѣлкне и разказалъ ѣ своиятъ разговоръ съ великия човѣкъ отъ кора до кора. Благочестивата чорбаджийка, която не обичала яко-яко противорѣчия, поглѣдала на мъжътъ си скептически и отговорила му твърдо, ясно и благородно слѣдующето. „Глупавите хора, казала ти, обичатъ да са чудатъ и комуто трѣба, и комуто не трѣба. Ако Бачко е великъ човѣкъ, то какво ще да ми кажешъ за г-на Ангелаки Савича? а?“ Тоя въпросъ накаралъ чорбаджиятъ да са откаже отъ своето предположение за достоинства на Бачка и да са размисли за тоя свѣтъ и за неговите гении малко по-дѣбчочко. — „Моята мила сѣжителница има пѣлно право, мислилъ той. — На тоя свѣтъ сѣществуватъ два рода гении: гении художници, у които работи повече въображението, и гении мислители, у които работи разумътъ. Бачко принадлежи на пѣрвата, а г. Ангелаки Савичъ на втората категория. Ако Бачко са завзема да лѣчи старите еменици, да лѣпи разбитите ченійчета и да каланева почервенѣлите котли, то г. Ангелаки са завзѣма да просвѣщава човѣчеството, да дава епитети на богатите търговци, да накарва отца Климента да вѣрви по Дунавътъ, да гради черкови и да дои юниците. Ако ми не вѣрвате, то благоизволете да земете предъ носѣтъ си неговите вѣстници („Гражданинътъ“ и „Urbanul“) и да са увѣрите съ очите си, че великото и славното не може да са скрие даже и подъ безобразно безграмотно написаната статия. Ехъ, ако нашата бѣлгарска публика да би поживѣла още двѣстег-триста години, то „Гражданинътъ“ би турилъ кракъ даже и на преподаваниятъ „Вѣкъ,“ който са издава отъ отца Балабанова, но историческите сѣдби сѣ несповѣдими, слѣдователно нито г. Ангелаки Савичъ има сила да са роди по-късно, нито бѣлгарскиятъ народъ е въ сѣстояние да прескогне цѣли двѣ столѣтия. Но защо азъ сравнявамъ г-на Савича съ отца Балабанова, когато между тие двѣ зорници сѣществува такова голѣмо различие? Азъ самъ твърдо увѣренъ, че отецъ Балабановъ никога не би са рѣшилъ да пусне своите любимци да вѣрватъ пѣши слѣдъ вапорътъ по водата, ако тие херои да би биле по-чудотворни даже и отъ отца Нептуна. О. Балабановъ, който са е училъ въ Парижъ и който е изсмукалъ и послѣдната мъдростъ изъ произвѣденията на великите мъже, знае твърде добре, че ако дървото плува по водата, то плува за това, защото е по-легко отъ нея, а ако въздухътъ плува надъ водата, то плува за това, защото е по-легкъ отъ нея, слѣдователно той не смѣе да прави свои собствени открития. Истина е, че по морето плуватъ и такива вапоре, които сѣ отъ чисто желѣзо, но тие вапоре сѣ извѣтре праздици, слѣдователно тука е важно не желѣзото и не вапорътъ, а въздухътъ, дърветата и пр., които са намиратъ въ него. И така, велики Нютонъ, който е обяснилъ силата на тяжестъта, трѣба да преклони коѣната си предъ г-на Савича и да му цѣлуе рѣката, защото старите открития падатъ вече и защото ингелизската слава са помрачава. Но да оставиме отца Климента да ходи по Дунавътъ и да видиме какви още велики открития е направилъ г. Ангелаки. Сѣки отъ насъ знае, че сахарътъ има свойство да привлѣча камъ себѣ си водата и да са преобразява на сиропъ. Така ли е? Ако е така, то ние би желали да знаеме, може ли г. Скарлатъ Стратовичъ, когото г. Ангелаки нарича сахарчица, да ходи безъ умбрела или не? Ако може, то физиката на г-на Гано трѣба да са поправи и да са препечата още веднашъ отъ г-на Данова, който има особена страсть да препечатва не само потребните рѣководства, но и старите дрѣпѣле, като напримѣръ „Благонравіето“ на г-на Ваклидова. Не знаеме

само г. Скарлатъ ли е чудотворецъ, или г. Ангелаки, съ-
дователно ние ще да потърсиме нови свѣдѣния за своето
изслѣдованіе. Но ние казахме вече, че между г. Ангелаки
Савича и между отца Балабанова сѣществува голѣмо раз-
стояние, защото първиятъ открива своето, а вториятъ раз-
валя чуждото. Който четете нашия цариградски ху-
босникъ „Вѣкъ“, той трѣба да знае, че отецъ Балабановъ
превежда една отъ драмите на Моллера, които носи загла-
вие „Тартюфъ“. Истина е, че тая драма заслужава нашето
внимание и че отецъ Балабановъ привн голѣма услуга на
българската публика съ своята преводъ; но . . . Прокль-
тото но . . . Ако да не би било това и о, то множество
писатели би предложили г-ну Данову своите услуги и мно-
жество книгопродавци би наводили България съ такива про-
извѣдени, отъ които не би могли да извѣкатъ полза нито
оние синигере, които са учатъ да сричатъ. Ние можеме
да сравниме и о-то само съ тоягата, която доволно чѣсто
угасива каприците на дѣцата, стрѣлението на безумците,
поетическите вдѣхновения на школенетата и въображението
на умолишените. Да направиме сравнение. Ако на тоя свѣтъ
да не би сѣществувале тие двѣ всемогщи букви, то г. Са-
вичъ би накаралъ българския езикъ да ходи нагоре съ кра-
ката, а ромѣнската логика да ходи боса; а ако да не би
била тоягата, която нѣма такова богато въображение, как-
вото ние сѣдѣме, напримѣръ, у г-на Савича и у г-на Стаи-
чова, то о. Балабановъ непременно би побългарилъ даже и
лексиконъта на Богорова, за когато ходатъ доволно не при-
вѣкателни слухове. Ние мислиме, че когато о. Балабановъ
е ходилъ въ Парижъ да види какво праватъ хората и да
спечѣли нѣкоя и друга капка умъ и разумъ, то трѣба да е
видѣлъ баремъ презъ нѣтъ, че ако французските преводаче
сѣ преводиле Шекспира, Шиллера, Гете, Байрона и др., то тие
сѣ са старале до колкото е възможно да бждатъ буквални и
да увардатъ смисъла на оригиналъта . . . Това е вѣрно. Трѣ-
ба да кажеме, че ако о. Балабановъ е извършилъ своята мис-
сия въ горесказанииятъ градъ както трѣба, то той никакъ не
може да каже, че ние нѣмаме право. Днесъ сѣкиятъ свѣтъ
цѣни само оние преводи, които сѣ исполнени добросовѣстно,
т. е. които не отсѣпватъ отъ оригиналъта. Разбира се, че
ако е сичко това така, то кой може да ни увѣри, че не
трѣба да изискваме и отъ о. Балабанова сѣщото? Ние сме
твърде увѣрени, че сѣки знающа човѣкъ, като види прево-
дъта на о. Балабанова, ще да си сѣстави за преводачъта не
твърде приято мнѣние. Кажете ни сега, ако парижските
воспитаници си позволяватъ такива непростителни волности,
то какво може да очѣква човѣкъ отъ „Сирота Цвѣтана“, отъ
„Куткудѣката“ и пр., които никога не сѣ излизале изъ
своите кощери? Какво трѣба да очѣква човѣкъ отъ оние
личности, които глѣдатъ на литературата като на играчка,
като на „забава“ и като на „да не сѣдѣме празни“? Най-
послѣ, какво можеме да очѣкваме отъ оние неврѣди, които
пишатъ и печататъ само за това, за да ги похвалятъ роди-
телите имъ или да ги погледатъ по главите бабите имъ?
Коджамити мѣжъ, училъ са въ Европа, чѣлъ и слушалъ лекции,
разсѣждава за науката и за литературата, издава вѣстникъ
и пр., а още не знае какво и що е литература и какво са
изисква отъ единъ писателъ или отъ единъ преводачъ! Въ то-
ва отношение г. Ангелаки Савичъ стои много по-високо отъ
о. Балабанова. Така напримѣръ, г. Ангелаки са сѣзнава, че
неговиятъ „Гражданинъ“ е слѣдороденно дѣте, а „Urbanul“
е близнакъ съ „Гражданинъта“. Да ви кажеме сега каква е
причината, която ни накарава да изскажеме о-цу Балабанову
тие истини. Собственните имена, които са сѣричатъ въ дра-
мата на Моллера, сѣ побългарени, слѣдователно французете
сѣ повърнати въ лоната на православната черкова и сѣкому
отъ тѣхъ е дадено българско и християнско име! Чудни и
непостижими сѣ нашите писатели!

- * * Desant, W. H. A treatise on Dynamics of a Particle.
* * Belezee, G. La Physique et la Chimie mises à la portée
des enfants, avec questionnaires. 11-e edit. ornée de gravures dans
le texte. In-18, XII. — 348 p. Paris. 1 fr. 50 c.
* * Gauthier, A. Kurzer Gang in der chemischen Analyse,
3. Aufl. gr. 8.
* * Maxwell, I. Clerk. Theory of Heat. London: Long-
mans and Co. 1872. Авторътъ на тая книга са старалъ да даде на уча-
щите са ясно и кратко понятие за тоягата, безъ да разгѣдва тоя
предметъ съ математическа точностъ.

РАЗЛИЧНИ ИЗВѢСТІЯ.

* Книгите, вѣстниците и периодическите списания сѣ
най-главните учители на народите. Оние народи, които сѣ
познае тая истина, приѣматъ съ неописанна радостъ сѣко
едно новопоявиле са добро и полезно списание и насър-
чаватъ способните писатели да работятъ съ по-голѣма рев-
ностъ на литературното поле, като са стараятъ да распрѣ-
сватъ тѣхните сѣчинения между народъта, който и обиква
четението. Така напримѣръ, въ Германия са четете тѣрде
много. Тамъ са внасятъ много французски и други полезни
списания и преводатъ са на нѣмски езикъ. Россия така
сѣщо е захванала да са старалъ за своето народно образо-
вание. Въ 1871 година русите сѣ имале 408 периодически
списания, 492 печатници и 1067 читалища. Ние не говори-
ме тука за голѣмите и богатите библиотеки, които са нами-
ратъ въ Петербургъ и въ Москва: сѣки читателъ може да
си помисли до колко могатъ да струватъ тие богати библио-
теки. Русите въ послѣдниято време сѣ напечатале много и
разнообразни полезни книги. Ако искате да са увѣрите какъ
стои въ умственое отношение единъ народъ, то поглѣдайте
книжницата на тоя народъ и числото на читателите.

* Земята крие въ своята пазуха голѣми богатства, които
ние можеме да употребяваме за удовлетворението на нуж-
дите си и на потребностите си. Въ послѣдниято време въ
Остъ-Индия сѣ откриле таково едно мѣсто, изъ което из-
вира смола, която е мекка и прилича на нашия восакъ.
Тя е нарѣчена земяна восакъ; а въ Индия я наричатъ
Рангунска смола. Сега сѣ намериле такава сѣща
смола и въ Бирманското кралевство. Тя била до толкова мно-
го, щото ако са копало малко на тие мѣста, тя бликвада като
изворъ. Тамошните жители употребявале тая смола за
освѣтление въ къщцата си. Ангелизкиятъ химикъ И. Бардовъ
е направилъ отъ тая смола восакъ, когото нарѣкалъ белмон-
тинъ (Belmontin). Цвѣтътъ (боята) на тоя восакъ е бѣлъ,
но тѣрде както и обикновениятъ восакъ. Белмонтинската
свѣщъ дава седемъ пѣти по-голѣма свѣтлина, отъ кождото
вощената. Освѣтъ това, когато тая смола са пречисти, то
отъ нея ставатъ и други полезни нѣща, като напримѣръ
нѣкакво си воденисто тѣло, което прилича на спиртъ, и други
три вида масло, което служи за мазанне на машините, и
др. т. Тая смола е влѣзла вече въ употребление по нѣкои
мѣста, а особено въ Англия.

ОТЪ АДМИНИСТРАЦИЯТА.

Дозволяваме си още веднашъ да помолиме нашите честити
преномеранти да внесатъ стойността на в. „Знание“, защото имаме
голѣма нужда. Нека не ставатъ причина да прекрати своето сѣще-
ствование и тоя вѣстникъ.